

Cirkelformen i Landskapet

-Funktionen och användningen av cirkelformen i
landskapsplaneringen

Jessica Dahlman

Examensarbete inom Landskapsarkitektprogrammet, SLU Alnarp
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
2008:62

Cirkelformen i Landskapet

-Funktionen och användningen av cirkelformen i
landskapsplaneringen

Circles in the Landscape

-The function and use of circles in
Landscape planning

Skrivet av Jessica Dahlman

Examensarbete inom Landskapsarkitektprogrammet, 30hp/30HCTS, SLU Alnarp
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap,
2008:62

Handledare: Pär Gustafsson, professor

Examinator: Carola Wingren, professor

FÖRORD

Detta examensarbete omfattar 30hp/30HCTS och färdigställdes våren 2008. Arbetet avslutar min utbildning till landskapsarkitekt med inriktning mot design på Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp.

Arbetet behandlar cirkelformen i landskapet och belyser cirkelns användning i olika sammanhang. Det har varit en intressant fördjupning som har fått mig att se cirklar var jag än befinner mig. Arbetsprocessen har för mig varit en berg-och dalbana där jag till slut har landat.

Jag vill rikta ett tack till min handledare Pär Gustafsson som lyckats hänga med i mina svängar och gett mig goda råd på vägen.

Jag vill sist men inte minst tacka mina nära och kära för allt stöd och uppmuntran.

Jessica Dahlman, Lund 2008

SAMMANFATTNING

Cirkeln är en stark form som påverkar landskapsbilden. Den har för oss symboliska värden som påverkar våra känslor och upplevelser. I detta examensarbete undersöks cirkelns egenskaper och betydelse i olika sammanhang. Målet är att undersöka vilken roll cirkeln har i olika situationer och vad det finns för motiv att använda sig av den i landskapsplaneringen.

Utgångspunkten för arbetet är ett förslag som tagits fram för utvecklingen av landsbygden mellan Hofterup och Löddeköpinge i Kävlinge kommun. Förslaget baseras på cirkelformen genom att bebyggelsen samlas i ringbyar. Genom korta referensbeskrivningar av olika cirkelformade platser och anläggningar samt en analys av förslaget till ringbyar vill jag ge en bild av cirkelns egenskaper samt hur formen påverkar oss människor. De olika cirkelformerna har jag valt att dela in i följande fem kategorier:

- 1.Cirkelborgar
- 2.Historiska städer och stadsplaner
- 3.Stenformationer
- 4.Sociala platser i parker och torg
- 5.Ringbyar

Cirkelns funktion och motiv skiljer sig mellan de olika cirkeltyperna vilket ger en bild av de egenskaper den har i olika sammanhang. Vid dess användning i planering och gestaltning krävs att man vet vad man vill förmedla med formen.

Det är ofta estetiskt tilltalande att använda sig av cirkelformen i olika planförslag på ett sätt som inte alltid inte går att uppleva från marken. Det som ofta avgör upplevelsen när förslagets förverkligats är de element som utgör själva gränsen i en tredje dimension. Hur gränsen utformas avgör hur platsen kommer att påverka de människor som är utanför, innanför eller enbart passerar cirkeln.

Resultaten visar bland annat på att cirkeln kan fungera utmärkt som en inbjudande social plats samtidigt som den är en given försvarsform. Den tänkta funktionen av cirkelformen avgör i de flesta fall hur den är placerad i landskapet och vilken kommunikation det finns med omgivningarna. Placeringen av cirkeln varierar mellan de olika typerna av cirkelformationer som beskrivs: från monumentala platser och öar i landskapet till den täta stadens öppna platsbildningar eller invädda strukturer.

En av de stora fördelarna med cirkeln är dess samlande förmåga vilket gör att den har en stark avgränsning utåt. Den samlande förmågan skapar en gemenskap och sammanhållning hos de som befinner sig i cirkeln. Nackdelen med samma egenskap är att man upplever motsatsen om man befinner sig utanför. Cirkelformen är lätt att uppfatta och bidrar därför ofta till en tydlig gräns där man antingen är innanför eller utanför.

SUMMARY

The Circle is a strong form that influences the landscape. It also has symbolic value which influences our feelings and experiences. This Thesis project examines the Circles' characteristics and its significance in various connections. The goal of this Thesis is to examine what role the Circle plays in various situations and what motives there are for using it in landscape architecture.

The basis for this Thesis work is a proposal which has been drawn up for development of the rural area between the villages of Hofterup and Löddeköping in the municipality of Kävlinge. The proposal employs circular forms, and arranges urban development in the form of ring villages. Through the use of short explanations of various circular places and installations, together with an analysis of the proposal for ring villages, the Thesis provides a picture of the Circle's principal characteristics and the influence the Circle shape has on people. The various circular forms that have been selected have been divided into the following five categories:

1. Arcs
2. Historic towns and development plans
3. Stone formations
4. Social places in parks and squares
5. Ring villages

The Circle's function and motive varies between the different circle forms, thus providing a picture of the characteristics each form has in different situations. In

connection with their use in planning and design it is important to know what the user is trying to achieve with the form.

It is often aesthetically pleasing to use circular forms in various planning schemes in a way which cannot always be appreciated at ground level. What often determines the sense of experience once the proposal is implemented, is what elements constitute the third dimensional boundaries. How these boundaries are designed determines how the place affects the people who are inside, outside or merely passing through a circle.

Results show, amongst other things, that the Circle form can function admirably as an inviting meeting place at the same time as it represents a classic defensive shape. In most cases the conceived function of the Circle determines how it is best sited in the landscape and what communication there is with its surroundings. Circle positioning varies depending on the different types of circle forms described, and ranges from monumental places and islands in a landscape, to open spaces or structures incorporated into a compact urban fabric.

One of the main advantages of circles is their ability to assemble or concentrate people. This means that circles have a strong outer border. This ability creates a strong communal atmosphere and adhesion amongst those within the circle. However, the disadvantage of these characteristics is that someone outside the circle experiences the complete opposite. The Circle form is therefore easy to appreciate and often contributes to a clear boundary where one is either inside it or outside.

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	13
1.1 Bakgrund.....	14
1.2 Mål och syfte.....	20
1.3 Metod.....	20
1.4 Avgränsningar.....	21
2. TEORI OCH LITTERATUR.....	23
2.1 Solstaten.....	25
2.2 Fenomenet plats.....	26
2.3 Den osynliga arkitekturen.....	28
2.4 The image of the city.....	30
2.5 Utopia.....	31
2.6 Livet mellem husene.....	32
3. REFERENSSTUDIER.....	35
3.1 Inledande presentation av cirkeln.....	36
3.2 Cirkelborgar.....	47
3.3 Stadsplaner.....	51
3.4 Stenformationer.....	59
3.5 Sociala platser i parker och torg.....	69

4. ANALYS OCH DISKUSSION.....	81
4.1 Ringbyarnas identitet.....	82
4.2 Sammanhang och omgivning.....	87
4.3 Utformningen innuti ringbyn.....	107
 5. RESULTAT OCH REFLEKTIONER.....	115
5.1 Motiven att använda cirkelfomen.....	116
5.2 Att tänka på när man använder cirkelformen.....	122
 6. KÄLLOR.....	125
6.1 Tryckta källor och litteratur.....	126
6.2 Elektroniska källor.....	127
6.3 Slutnoter.....	128
6.4 Bildkällor.....	130

Elementär men ändå så elegant...

*"Cirkeln framställs ofta som det kreativa ögat och med sin symmetri och enkelhet har den förtjänat sitt rykte om perfektion både på det estiska och det funktionella planet. På olika sätt är vi omgivna av cirklar i naturen, konsten och arkitekturen. Den har även hjälpt oss med många praktiska uppfinningar där vi kan placera hjulet högst upp på listan."*₁

(Mark Hampshire, Keith Stephenson)

1. INLEDNING

1.1 BAKGRUND

Som grund till detta examensarbete ligger ett förslag till ringbyar som tagits fram för utvecklingen av landsbygden mellan Hofferup och Löddeköpinge i Kävlinge kommun. Förslaget har tagits fram av arkitektkontoret Landskronagruppen åt bostadsföretaget Veidekke Bostad. Då jag sedan tre år tillbaka arbetar på Veidekke Entreprenad AB i några av bostadsföretagets projekt fick jag ett erbjudande att genom mitt examensarbete arbeta vidare och utveckla förslaget till ringbyar.

I mitt arbete har jag inte utvecklat ett mer detaljerat förslag utan istället ta möjligheten att analysera och redogöra den grundläggande gestaltungsformen i förslaget. Hela förslaget baseras på cirkelformen. För att förstå och kunna ta ställning till förslaget ville jag därför undersöka cirkeln som form i landskapet. Genom att undersöka olika typer av referenser vill jag få en bild av cirkelns egenskaper och relationen till det omgivande landskapet samt hur den som form påverkar oss människor.

Förslaget på ringbyar beskriver cirkulära byformationer på den skånska slätten. En av de viktigaste förutsättningarna i förslaget är just hur man bevarar upplevelsen av det öppna slättlandskapet som finns i området idag. Den flacka slätten ger helt andra förutsättningar än de mer kuperade landskapen.

Beskrivning av förslag

Den följande beskrivningen är ett utdrag ur förslagshandlingen på ringbyar. Det är i sin helhet skrivet och illustrerat av Landskapsgruppen utan bearbetning.

KÄVLINGE RINGBYAR

Idéskiss till ny bebyggelse mellan Hofterup och Löddeköpinge för Veidekke AB av Landskronagruppen november 04.

Förutsättningar och utgångspunkter att bygga i skånsk kulturbygd

Det skånska kulturlandskapet karaktäriseras av tre synbart mycket påtagliga egenskaper: ett vitt blickfång, en mjuk böljande topografi och en bebyggelse med speciell och historisk särprägel. Dessa tre bör ses som betydelsefulla kvaliteter och utifrån dem kan ny bebyggelse planeras. I detta förslag, ringbyar i Kävlinge, har inriktningen varit att skapa koncentrerade bebyggelser som kan förstärka och bevara landskapets former, de långa utblickarna samt de skånska gårdarnas bebyggelsekaraktär.

Ytterligare en utgångspunkt för de föreslagna byarnas utformning har varit det skånska och historiska skapandet av "jordskulpturer". Inom området finns fler gravhögar från bronsåldern. Människan har också sedan gammal tid uppfört jordvallar som skydd mot vind, vilda djur och fiender. Goda exempel på jordfästningar kring bebyggelse är de så kallade Trelleborgarna som skapades under vikingatiden. Exempel på sådan finns i Trelleborg.

Att utnyttja traditionen med att skapa jordvallar kan motiveras på ett flertal sätt. Dels skapas en bebyggelse skyddad från vind och dels skapas en bebyggelse utan att landskapet störs. Det beror på att bebyggelsen göms bakom den gröna vallen och därför inte kommer att dominera det omgivande landskapet. Vallen bidrar även till en mjuk övergång mellan den täta och låga bebyggelsen och det öppna landskapet. För en god balans mellan de båda miljöerna kan det vara av vikt att vallen varierar på olika vis.

Även i ett längre tidsperspektiv har vallen som bygräns en funktion. För en traditionellt planerad villamatta utan tydlig definition är risken för en till synes okontrollerad tillväxt stor. Inom kort tid har små enklaver av bostadsbebyggelse spritts över det vidsträckta landskapet. Utblickarna blir färre, öppenheten minskar och de enskilda skånska gårdarna blir mindre tydligt framträdande.

Att utnyttja traditionen med att skapa jordvallar kan motiveras på flertal sätt. Dels skapas en bebyggelse skyddad från vind och dels byggs nytt utan att landskapet "störs". Detta beror på att bebyggelsen "göms" bakom den.

Förslag - moderna byar, ringbyar

De två ringbyarna som presenteras är placerade mellan Hoftorup och Löddeköpinge. Förslaget innebär att en varierad bebyggelse av radhus parhus samt fristående hus uppförs. I de båda byarna tas dagvatten omhand i öppna diken och små dammar.

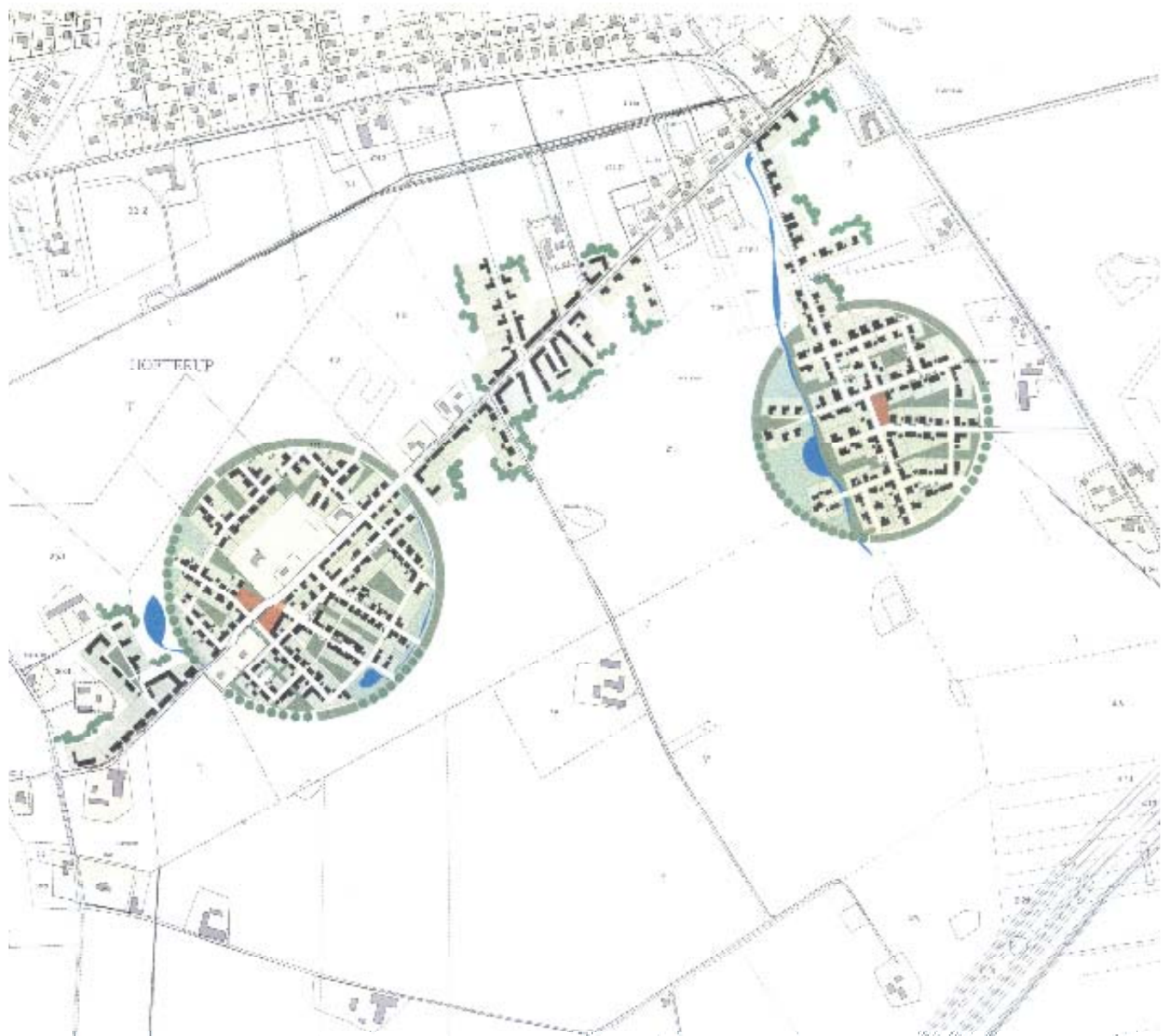

Bild 2. Ringby A och B

Tätheten, bebyggelsens utformning, bystorleken samt inslaget av grönska och vatten kan bidra till höga trivselvärden. Jordvallens utformning, höjder och avbrott, samt de platser som bildas på båda sidorna om dem kan förstärka detta. Genom att bebyggelsen kryper ut längs bygatorna och vallens avbrott tillåter det öppna landskapet tränga in i byn greppar ringbyarna tag om landskapet. Den mjuka övergången mellan befintligt och nytt förstärks.

Ringby A är ca 137 000m² och rymmer ca 130 bostäder samlade kring den befintliga Hofterup kyrkoväg. I mitten av byn gör gatan en knäck och vid denna är ett mindre bytorg placerat. Från den genomlöpande bygatan nås byns inre och mindre bygator. Husen är placerade längs dessa likt en traditionell bystruktur. Bakom bebyggelsen ligger trädgårdar samt gröningar, en slags extra trädgårdsyta. Från dessa är ofta sikten mot det öppna landskapet fri.

Ringby B är ca 97 000m² och rymmer ca 90 bostäder och är mindre än ringby A. Placeringen innebär att det blir möjligt att öppna den kulverterade Marbäcken som tillsammans med dagvatten kan rinna genom byn. Bebyggelsen och byrummen har strukturerats enligt samma princip som ringby A och greppar även den tag i den befintliga miljön.. Genom ringby B har en ny bygata skapats som kopplar samman Landskronavägen med Hofterups kyrkoväg.

1.2 MÅL OCH SYFTE

Syftet med detta examensarbete är att undersöka cirkelns egenskaper och betydelse i olika sammanhang. Detta görs för att få en ökad förståelse för hur den som form är med och påverkar ett gestaltungsförslag, i det här fallet förslaget på Kävlinge ringbyar. Målet är att redogöra vad cirkeln har för funktion och vad det finns för motiv att använda sig av den i landskapsplaneringen. Detta behövs dels för att förstå förslaget till ringbyar men även som en hjälp till vad man bör tänka på vid en framtida gestaltning och användning av cirkelformer.

1.3 METOD

För att nå målet har jag valt att prova en egen metod att genomföra det på. Arbetet inleddes med en övergripande litteraturinläsning av cirkelformens grundläggande definition och symbolik. Detta resulterade i den inledande presentation som görs av cirkelformen i olika sammanhang. Därpå följde en referensstudie av platser och anläggningar där cirkelformen haft en central roll. Referensplatserna har framförallt studerats via litteratur men även vissa platsbesök och reflekterande rundvandringar har bidragit till materialet. Parallellt med detta lästes lämpliga teorier och litteratur in. Litteratur och teoristudierna presenteras i arbetet genom korta beskrivningar. I detta arbetet har jag delat upp de olika referensplatserna och beskrivit dessa utifrån fyra olika kategorier/typer av cirkelformer i landskapet. Efter att ha studerat ett antal olika ändamål där cirkelformen fått råda tydliggjorde jag genom en analys och diskussion vad den skulle ha för betydelse och funktion i det förslag på ringbyar som först väckt mina tankar om cirkelformens användning i landskapet. I analysen

används referensstudierna och de inlästa teorierna för att skapa endiskussion kring användningen av cirkelformen. Allt detta resulterar i en avslutande del där motivet för cirkelformen redogörs för de fyra typerna i reserensstudien samt det analyserade förslaget som blir en femte typ av cirkelformer. Utifrån detta besvaras frågan vad man bör tänka på när man använder cirkeln i gestaltning av nya platser.

1.4 AVGRÄNSNINGAR

I det här arbetet har jag valt att studera cirkelformen genom ett antal referensobjekt som jag delat upp i fyra olika kategorier. Det finns dock många fler som inte tagits upp i detta examensarbete. Referensobjekten beskrivs kortfattat för att ge en uppfattning om cirkelns funktion och olika typer av användningsområden. Mina val av referensobjekt och litteratur beskrivs under de aktuella rubrikerna.

Analysen och diskussionen kring förslaget till ringbyar är baserad på de förutsättningar som är relaterade till cirkelformen. Text hur formen påverkar den inre bebyggelsen och hur den cirkulära avgränsningen fungerar i kommunikationen med omgivningen. Eftersom min utgångspunkt ligger i den cirkulära slättbyn har jag valt att koncentrera mig på horisontella cirkelformationer i landskapet.

Examensarbetet berör användningen av cirkelbyar i slättlandskapet på ett mer övergripande sätt där det platsbundna förslaget används som ett exempel.

*”Glöm inte att arkitektur är en brukskonst.
Användbarheten är avgörande.
Det speciella med arkitektur är att den formar rum”
(Steen Eiler Rasmussen)*

2. TEORIER OCH LITTERATUR

Litteraturen som jag läst in parallellt under arbetets gång har jag valt att presentera genom korta beskrivningar. I beskrivningarna redogörs en del av de teorier som jag sedan använder mig av i referensstudierna och analysen av ringbyarna. En del av denna litteratur har jag stött på, och fastnat för, då jag letat efter material till mina referensobjekt.

Böckerna Solstaten och Utopia valde jag ut eftersom det är två stora ideologier som påverkat stadsplanehistorien och de referensobjekt som jag valt att studera. I Solstaten drar Campanella den geometriska utformningen framförallt användandet av cirkelformen till sin spets. För att förstå måste man ha motsatsen dvs Utopia.

Livet mellem husene och Jan Gehls teorier har jag valt som stöd till mina referensstudier som behandlar sociala platser i parker och torg. Jag har även använt mycket av teorierna i min analys av livet innuti ringbyn.

Som hjälp till att analysera ringbyarna i ett större perspektiv i det utsträckta landskapet har jag valt att använda mig av Kevin Lynhs tillvägagångssätt. Det är av denna anledning jag valt att studera hans bok *The image of the city*.

Fenomenet plats och den Osynliga arkitekturen ger en ytterligare syn på hur man upplever olika situationer och landskap. Jag har valt att föra in dessa teorier i mitt arbete, framförallt i analysdelen, för att få en mer abstrakt emotionell synvinkel.

2.1 SOLSTATEN

Thomas Campanella skrev boken solstaten 1602 medan han satt som fånge i ett fängelse i Nepal. Boken trycktes dock inte förrän tjugo år senare. Han var en filosof som dyrkade treenigheten vishet, kärlek och makt. Tron på en enda gudomlig kraft, en världssjäl som genomströmmar hela naturen och vars väsen genomtränger hela tillvaron där allt genomströmmas av en och samma enhetliga livsprincip. ”Alla tillvarons delar hänga samman i en enda universell världsharmoni”. Det är med denna storslagna världsbild som bakgrund man måste se den vidskepliga tron på astrologin. I boken Solstaten beskriver Campanella genom en dialog en utopisk drömstad. Denna stad är rund med en diameter på två mil och en omkrets på sju, placerad uppe på ett berg. Denna cirkel är sedan uppdelad i sju stora stadsdelar som uppkallats efter de stora planeterna. Staden har fyra portar, en i varje väderstreck, och man tar sig mellan de olika delarna på fyra vägar som leder till dessa portar. Runt varje krets finns en mur så för att komma till mitten måste du passera sex olika portar. Murarna är utsmyckade med målningar som är till för befolkningens kunskapsinläring. Här beskrivs bland annat olika språk, jordens uppbyggnad, naturens olika livsformer med växter och djur samt solsystemets uppbyggnad. I mitten på bergets topp finns tempel placerat på en plåtå. Även templet har en rund form och på takets mitt reser sig en kupol. Inuti kupolen är alla stjärnor avbildade. Ovanför altaret finns två glober, en stor som avbildar himmeln samt en liten som visar jorden. Fursten i samhället är en präst som kallas Sol eller metafysikern, vid sin sida har han Makt, Vishet och Kärlek.

2.3 FENOMENET PLATS

Christian Norberg-Schulz beskriver begreppet Genus loci som betyder platsens själ. Han menar att man för att trivas på en plats måste komma överens med dess genus loci. För att få existentiellt fotfäste måste man kunna både orientera sig och identifiera sig med sin omgivning dvs. veta var man är och hur man är på platsen. Kevin Lynch behandlar orienterbarheten i boken *The image of the city* och Finn Werne redogör begreppet identifikation i den osynliga arkitekturen. Förutom att betona vikten av orienterbarhet och identifikation redogör Norberg-Schulz även för ett sätt att beskriva en plats struktur i termer av landskap och bosättning med hjälp av kategorierna rum och karaktär. Med karaktär menar han den atmosfär som finns på platsen och rummet avser den tredimensionella organisationen hos de element som avgränsar platsen. De rumsdefinerande elementen är det som utgör själva gränsen. Flera likadana rum kan få olika karaktär beroende på hur gränsen ser ut.

Man kan se ett rum som antingen en tredimensionell geometri eller som ett varseblivningsfält. Det är den grundläggande relationen mellan det yttre och det inre som avgör vilken grad av inhägnad och utsträckning ett rum har. Landskapet ses som en varierad men kontinuerlig utsträckning i vilken bosättningarna är placerade som enheter. Bosättning och landskap förhåller sig därför till varandra som figur och grund. Om detta förhållande förstörs förlorar boplatser sin identitet på samma sätt som landskapet förlorar sin identitet som omfattande utsträckning. En inhägnad som fungerar som fokus i sin omgivning och blir till ett centrum. Från detta

centrum sträcker sig rummet med varierad rytm ut i olika riktningar. Riktningarna är framförallt vertikala och horisontella dvs. i jordens och himmelns riktning. Centralisering, riktning och rytm är därför viktiga egenskaper för det konkreta rummet. Dessa egenskaper är av topografisk art och är välkända organisationsprinciper inom gestaltningsteorin. Principerna har bekräftats genom barns rumsuppfattning. Senare i livet utvecklas de geometriska organisationsprinciperna med mer precisa definitioner för speciella syften. Genom dessa principer blir inhängnaden en cirkel, den fria kurvan till en rät linje och klustren till ett rutnät. Inom arkitekturen används ofta geometrin för att göra ett generellt system manifest.

Karaktären hos en plats kan antingen bero på den allmänna atmosfären eller den konkreta formen på de rumsdefinierande elementen. Karaktären bestäms av platsens materiella och formella uppbyggnad och det kräver att man frågar hur något är för att ta reda på den. Allt man gör kräver platser med olika karaktär. En boplatz måste vara skyddande, en festplats festlig och en kyrka högtidlig. Alla platser har karaktär och för många städer och landskap är den en viktig del av hela upplevelsen.

2.4 DEN OSYNLIGA ARKITEKTUREN

Arkitekturprofessorn Finn Werne behandlar begreppen identitet och identifikation. En av hans centrala frågor är hur individers identitet är beroende av rummens, platsernas och arkitekturen. Kraven från andra människor på hur man skall vara och reagera i olika situationer bidrar till att forma en individs identitet. På ett liknande sätt påverkar även den materiella omgivningen individen. Den förmåga man har att anpassa sig till olika miljöer och omforma dessa efter egna syften och behov har även det en stor betydelse för identitetsutvecklingen.

Identitet är det som gör att vi känner igen ett ting vid olika tillfällen. Genom identiteten kan man både särskilja och sammanlänka olika ting. Man sammanlänkar genom att binda tinget till en kategori med andra ting. I det här fallet bortser man från det som är unikt och fokuserar på möjligheten att uppfatta de gemensamma egenskaperna. Detta görs på grund av att det finns ett generellt behov av sammanhang och ordning. Det finns en allmän strävan efter likhet, samtidigt finns det en efter olikhet. Detta är ett motsatspar som individen strukturerar den egna identiteten kring.

Uppväxtplatsen är en av våra viktigaste referenser. Det är i denna bebyggelsestruktur som individen utvecklar sin identitet under barndomen och ungdomen. Arkitekturens karaktär förknippas därför på olika sätt med känslan av hemhörighet. Människan verkar vara hårdare knuten till en plats än till själva byggnaderna.

Man kan också identifiera sig med nya miljöer och skapa en ny hemkänsla. Steg för steg lär man känna den nya platsen och dess individuella särdrag. Man gör den till sin egen mentala egendom, något som Werne kallar för besittningstagande. Detta besittningstagande gör att den bofasta kan identifiera sig med platsen på ett sätt som inte en besökare kan. Däremot kan båda uppleva platsen på ett djupare respektive ytligare plan. Besittningstagande av en plats är en långsam process. Werne menar att byggnader och miljöer uppnår sitt fulla emotionella värde först när de blir gamla. Det är ett argument som kan användas för att alla förändringar bör ske varsamt.

I boken diskuterar han även runt eller fyrkantigt. Han beskriver en studie som gjorts på barn där det visar sig att flickor bygger runda omslutande former och pojkar spridda och fyrkantiga. Detta är en intressant teori som i boken fortsätter med en diskussion om det finns särskilda kvinnliga och manliga formspråk i arkitekturen. Han beskriver i samma kapitel indianernas bostadsform med den runda tipin. De anser att man inte kan bo i en fyrkant eftersom det inte finns några verksamma krafter. Flera tipi reses alltid i en kretsform, folkets ring. Den cirkelformade bosättningen har genom tiderna använts framförallt av folkgrupper som ständigt förflyttar sig. De fyrkantiga formerna hittar vi däremot där folk av olika anledningar tvingats att tränga ihop sig i fasta bosättningar. Grundprinciperna för det runda rummet är det cykliska samgåendet med naturen, gemenskapen, sammanhållningen i gruppen och respekten för naturen, jorden, vattnet, himmeln och alla levande varelser.

2.2 THE IMAGE OF THE CITY

Den amerikanske kulturgeografen Kevin Lynch beskriver i sin bok *The image of the city* vikten av orienterbarheten och dess betydelse. Hans studier grundar sig på kartor som han låtit några försökspersoner rita uppöver sina hemstäder. I dessa mentala kartor, som han kallar dem, framgår de framträdande dragen i bebyggelsen. Han sammanförde dessa och kom fram till de begreppen nod, path, edge, landmark och district som betecknar de grundläggande rumsliga strukturerna med vilka människan orienterar sig.

Med begreppet nod menar han en knutpunkt eller en naturlig mötesplats. Detta är de strategiska punkterna där man av olika andledningar möts. District är ett större område med en sammanhängande karaktär. Området ska ha en kärnpunkt vilket gör att man kan få upplevelsen att man träder in i det. Landmark är ett fysiskt element som genom sin utformning utmärker sig i omgivningen. Det utgör ofta en kontrast mot sin bakgrund. Edge syftar på barriärer, gränser samt övriga linjära element som inte fungerar som passager. Path är däremot rörelsestråk man kan färdas utmed. Han menar att den uppfattade relationen mellan dessa element utgör ett miljöbudskap. En god bild av detta budskap från den omgivande miljön ger en viktig känsla av emotionell säkerhet. Han drar slutsatsen att en tydlig visuell orienterbarhet har betydelse för stadens kvalitet och trygghet i miljön. Lynchs teorier har haft stor betydelse för stadsplaneringen även om han blivit kritiserad för en överbetoning av kraftfulla element.

2.5 UTOPIA

Boken Utopia skrevs av Thomas More och gavs ut år 1516. Det var genom denna bok som ordet utopi fick sin mening. Utopi står för en dröm och ett ouppnåeligt samhällsideal. I vardagligt språk används ordet nu för tiden som något orealistiskt i största allmänhet. Utopia var den första i sitt slag med en framtidsvision om en modern framtidsstat där alla skulle ha fri tillgång till sjukvård, utbildning, social trygghet och ett värdigt liv.

I boken beskrivs det kommunistiska idealsamhället Utopia som är en rationell idealstat. Det är beläget på en ö någonstans söder om ekvatorn. Alla städer ser i princip likadana ut, det enda som varierar är terrängen. En stad har en nästan fyrkantig omkrets och är på bredden ungefär två mil. Staden omges av en bred mur. Husen är tre våningar och placerade utmed stadens gator. På baksidan av varje hus finns en stor inhägnad trädgård som sträcker sig till kvartersgränsen. Trädgårdarna är av stor vikt i samhället.

Alla hus har en port som leder ut mot gatan och en som går mot trädgårdarna. Genom dessa är det tillåtet för alla att passera eftersom det inte finns någon privat egendom. I en stad finns 6000 hushåll. Varje hushåll har 10-16 personer. Städerna får inte växa utan ska hållas innanför murarna. Blir invånarantalet för stort jämnas det ut med en annan stad som har underskott.

2.6 LIVET MELLEM HUSENE

I Jan Gehls bok *livet mellem husene* betonar han vikten av miljöns anpassning efter människans behov och sociala beteende. Han menar att den fysiska utformningen är en av faktorerna som påverkar stadslivet och att man därför måste planera för att skapa liv mellan husen.

Gehl skiljer på tre olika typer av utomhusaktiviteter. De nödvändiga aktiviteterna, som att ta sig till och från arbetet, gå och handla, vänta på bussen mm. Detta är vardagsaktiviteter som inte styrs och påverkas så mycket av utemiljöns utformning om de två följande typerna. Den andra typen är valfria aktiviteter som innebär det som folk själva kan välja var de ska utföras t ex att gå en promenad, läsa eller sitta en stund i solen. Dessa aktiviteter påverkas i hög grad av kvaliteten på utemiljön. För att man ska välja att slå sig ner på en plats eller att ta en promenad i ett område krävs att dessa har en tilltalande utformning. Den sista typen av aktiviteter är de sociala. Till de sociala aktiviteterna hör allt som har med andra människor att göra, det kan vara barn som leker, olika typer av möten och samtal, eller att folk kommer för ut se och höra andra människor. Dessa påverkas också mycket av kvalitén på utemiljön och gynnas om de två andra typerna av aktiviteter är välfungerande.

Gehl beskriver även fördelarna med att planera områden med olika offentlighetsgrad. Han delar upp utomhusrummen i offentliga, halvoffentliga, halvprivata och privata. Detta är särskilt viktigt att tänka på vid bostadsplanering och gestaltningen

av närmiljön. Ju större möjlighet man har att välja offentlighetsgrad i det rummet man vistas desto troligare är det att man väljer att göra det. Det är även viktigt med de olika nivåerna mellan privat och offentligt när det kommer till tryggheten och den sociala samhörigheten på ett bostadsområde.

*Sitter du på en sten är du i ringen ...
ställs du mitt i ringen skärsådas du ...
ställs du utanför är du inte me'₂
(Bengt Hemtun)*

3 REFERENZSTUDIER

3:1 INLEDANDE PRESENTATION AV CIRKELN

Cirkelformen i olika sammanhang

Utöver de fyra referenstyperna inleder jag med att presentera cirkeln i olika sammanhang ur ett mer allmänt perspektiv. Det är till stor del mina första tankar om cirkelformen, dess betydelse och var man vanligen finner den. Detta presenteras kortfattat utifrån fyra olika kategorier; den geometriska cirkeln, den spirituella cirkeln, den demokratiska cirkeln och den naturliga cirkeln. Efter att ha diskuterat ämnet med olika personer i min omgivning märkte jag att det var dessa egenskaper hos cirkeln som oftast dök upp i samtalet.

Många av de egenskaper som berörs i den inledande presentationen som kan man hitta kopplingar till i beskrivningarna av mina valda referensobjekt.

Referensstudier av olika cirkeltyper

Efter den inledande presentationen beskriver jag kortfattat mina olika referenstyper av cirkelformen. Objekten som studeras har jag valt eftersom jag anser dem vara relevanta som referenser till ringbyarna i bakgrundsförslaget. Referensstudierna har jag delat in i de fyra typerna; cirkelborgar, stenformationer, stadsplaner, samt sociala platser i parker och torg.

Cirkelborgarna faller sig naturligt att studera eftersom de finns omnämnda i förslaget till ringbyar. Stenformationerna ser jag som ett bra exempel på att undersöka mystiska motiv till cirkelformens användning i landskapet.

Jag har valt att studera cirkulära platser i parker och torg för att öka förståelsen om hur det sociala livet skulle fungera i ringbyn. De valda objekten visar vad cirkelformen har för betydelse för en socialt fungerande plats. Sammantaget ger dessa referensstudier en övergripande blick av cirkelns roller i olika sammanhang och användningen av den i landskapet.

Att studera olika cirkulära stadsplaner är relevant för att få en bild av cirkelns förekomst i tidigare bebyggelseutveckling. Jag har här valt ut objekt som är typiska för sin tid och tydliga exempel på det medvetna användandet av cirkelformen i stadsplaneringen.

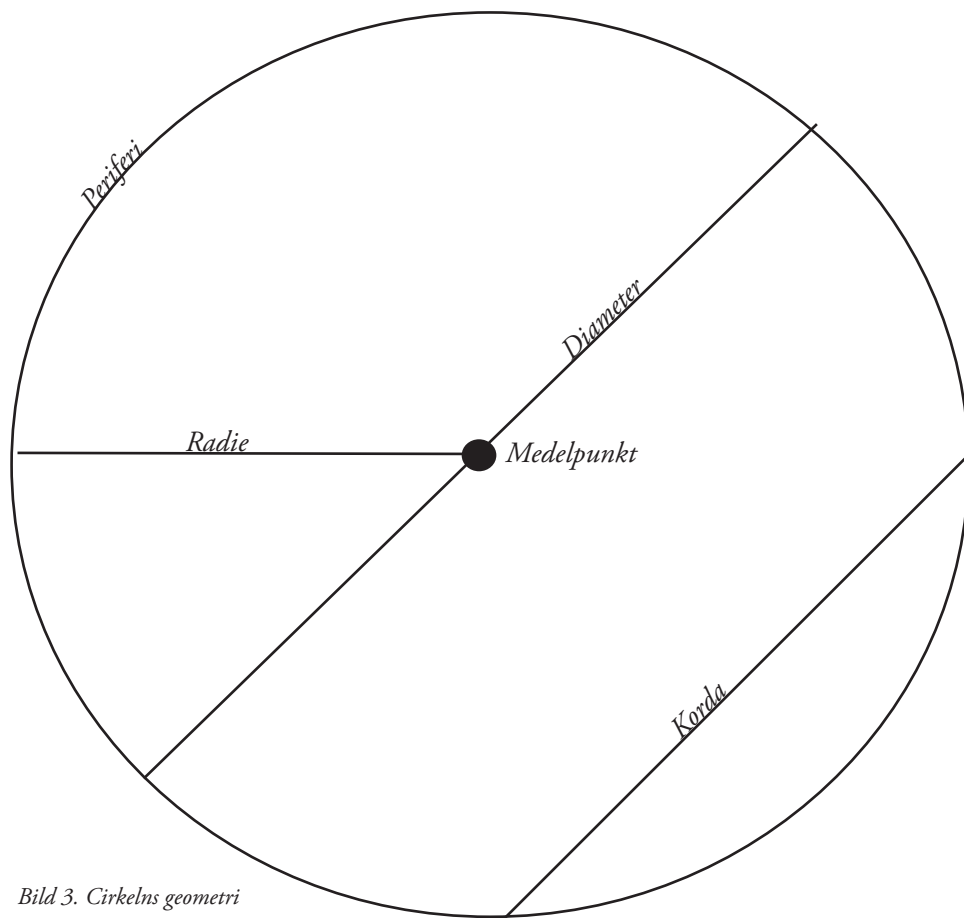

Bild 3. Cirkelns geometri

Den geometriska cirkeln

Första steget för att åstadkomma en cirkel är att göra en punkt. Punkten i sig själv har ingen dimension. Andra steget är att ge punkten en riktning då en linje framträder. Cirkelformen får man om linjens ena ända är passiv och den andra får rotera runt.³

Ordet cirkel kommer från det latinska *circulus* som betyder liten ring och definieras som en plan kurva där alla punkter ligger på samma avstånd från en medelpunkt. Man kan även uppfatta den inneslutande ytan som själva cirkeln, då kallar man istället kurvan för cirkelns periferi. Drar man en rak linje från medelpunkten till cirkelns periferi får man en radie. Drar man däremot linjen mellan två punkter på periferin kallas den korda, om kordan går genom medelpunkten är det en diameter. Diametern är alltid dubbelt så lång som radien. Förhållandet mellan en cirkels omkrets och diameter är alltid samma $2\pi r$, där r står för radien och π är ett tal med närmevärdet 3.14... Arealen får man genom formeln πr^2 . Av alla tänkbara kurvor med en given längd är cirkeln den form som skapar och innesluter den största möjliga arean.⁴

Vid användningen av cirkeln som gestaltsform frångår man ibland denna exakta definierade form. Det har visat sig att många av de platser och rumsbildningar en som vi uppfattar cirkelformade egentligen har en något utdragen elipsform.

Bild 4. Vi siktar på mitten

Den demokratiska cirkeln

I samhället har vi antagit cirkeln för dess förmåga att bidra till den demokratiska känslan av delaktighet och samhörighet.

Riddarna runt det runda bordet är ett exempel på hur formen som skapas av människorna kan bidra till likvärdighet då ingen plats runt en cirkel har högre status än någon annan. Detta fenomen är flitigt använt i flera sammanhang i dagens samhälle. Det används bland annat i olika terapigrupper, och många intressegrupper har så kallade diskussionscirklar. I dessa sammanhang bidrar cirkelformen uteslutande till en känsla av samhörighet om man befinner sig i den. Motsatsen uppstår dock om man befinner sig utanför. Utanför cirkeln upplever man sig utstött och utesluten ur ett exklusivt sammanhang.⁵

I social hierarki kan man säga att cirkelns omkrets är demokratisk så länge man inte placerar något i mitten. Cirkelns mitt är magisk. Det är den vi alltid siktar på, som ger de högsta poängen och som på så sätt motsvarar eliten.⁶

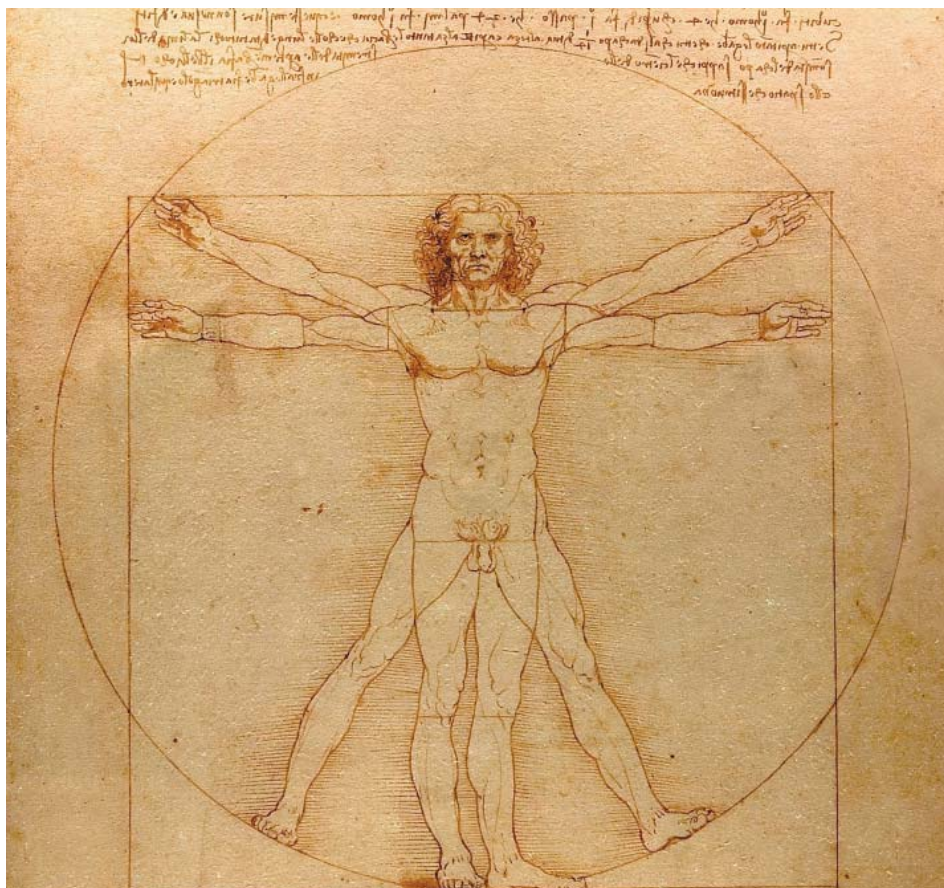

Bild 5. Leonardo Da Vincis proportionslära

Den religiösa och spirituella cirkeln

Cirkeln har många symboliska värden som ofta bottnar i religiösa sammanhang. Dessa finner vi ofta i primitiv konst där man vanligtvis använder cirkeln som en symbol för solen, renhet och fullständighet.⁷

Cirkeln symboliserar ofta himmeln medan kvadraten symboliserar jorden. När dessa två förenas brukar man tala om cirkelns kvadratur, föreningen mellan himmel och jord. Mellan himmeln och jorden finns den femfaldiga människan. I Leonardo Da Vincis prorortionslära kan den perfekta och mest harmoniska människokroppen skrivas in i en cirkel och en kvadrat.⁸

Cirkeln är även en välkänd symbol i formen av en ring. Genom att ringen är ändlös passar den att symbolisera ett oupplösligt förbund. Fingerringen är känd sedan forntiden och kom redan under romartiden att symbolisera samhörighet, gemenskap och trohet. Ett välkänt exempel är vigselringen som står för en förlovning eller ett förbund mellan två människor. Det finns även ordensringar mellan en människa och en sammanslutning samt ringar som bärs av t ex nunnur och biskopar för att visa en människas förbund med gud. Doktoreringar och examensringar betraktas som en symbol både för yrket och vetenskapen.⁹

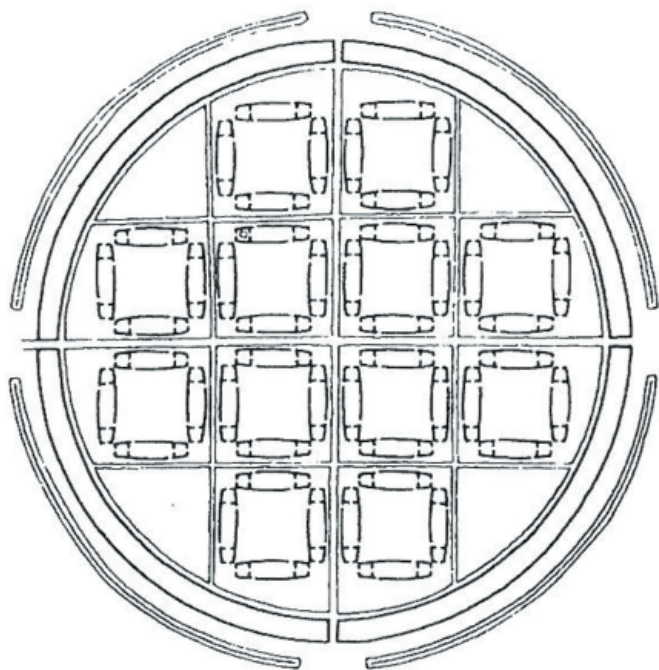
Bild 6. Naturliga cirkelformer i vattendroppar

Den naturliga cirkeln

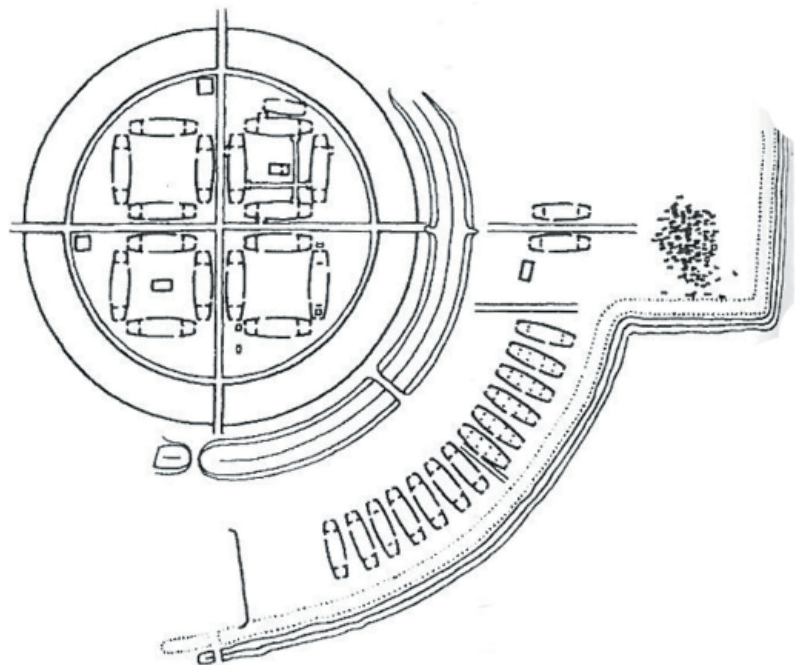
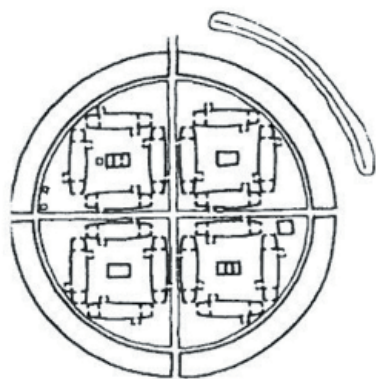
Är cirkeln en naturlig form eller är den skapad av människan? Det finns en delad uppfattning om denna fråga. Om man tar ett steg ut hittar vi de stora cirkelformade rörelserna i planeternas banor kring solen. Även planeterna är cirklar i form av den tredimensionella sfären. Detta är långt ifrån människoskapat utan beror på de fysiska krafter som finns runt omkring oss.

De fysiska krafterna bidrar även till andra cirkulära former i naturen såsom i regndropparna och bubblorna. Man återfinner den även i blommornas former och trädens årsringar. Den naturliga cirkulära formen har sin utgångspunkt i en central punkt. Utifrån denna sker en utåt eller inåtgående kraft som är lika stor i alla riktningar. Därav är cirkeln den enda möjliga formen om det finns några hinder eller motkrafter i vägen.¹⁰

Som motpart till detta resonemang om den naturliga formen finns de som anser att cirkeln är en förenklad form, skapad av människan. Att man genom fysikens och matematikens världar försöker skapa logik och ordning i en kaotisk värld av former. Hur man nu ser på cirkelformen kan man i alla fall konstatera att den på olika sätt attraherar människan genom sin enkelhet.¹¹

*Bild 7. Planer över cirkelborgarna Aggersborg(överst),
Fyrkat(underst) och Trelleborg(höger).*

3:2 CIRKELBORGAR

Under vikingatiden lät den danske kungen Harald Blåtand uppföra ett antal borgar i Danmark och Skåne. Den planmässiga likheten mellan borgarna har gjort att de fått benämningen cirkelborgar eller geometriska borgar. Borgarna är cirkulära och har diametrar som varierar mellan 120-240m. Det sägs att det unika med cirkelborgarna är deras arkitektoniska fulländning. De är alla byggda efter samma geometriska idé och mönster. Det som formmässigt kännetecknar dessa borgar är ringvallens cirkelform och de fyra portarna, en i varje väderstreck med axelgator mellan sig som korsade borgen. Samtliga borgar uppvisade även monumentala dimensioner. Den spetsformade vallgraven, placerad en bit utanför vällen och de regelbundet placerade hallbyggnaderna inne på borgområdet är även karaktäristiska mönster för cirkelborgarna.¹²

Det finns olika teorier om vad cirkelborgarna haft för funktion i samhället. En teori är att de fungerat som träningsläger och vinterkvarter för den vikingahär som härjade och anföll England under tidigt 1000-tal. En annan teori är att borgarna varit ett led i rikets försvar och främst fungerat som en tillflyktsort för den lokala befolkningen i händelse av fientliga angrepp. Den tredje teorin är att borgarna ska ha fungerat som en slags riksborgar i strävan att kontrollera och ena riket. I den sista teorin är borgarna egentligen inte några militära anläggningar utan snarare befästa centra byggda av kungamakten och inriktade på administration och produktion av varor till eget behov.¹³

Trelleborgen

Bild 8. Illustration av trelleborgen

De äldsta bosättningarna i Trelleborg är de strandbosättningarna som funnits på den så kallade järavallen som sträcker sig längs kusten. Bosättningarna låg koncentrerade till den torra och väl-dränerade vallen med havet framför sig, bakom fanns stora våtmarker och fuktängar som inte gick att bebygga. Bostäderna på strandvallen övergavs vid övergången till 1000-talet och stranden lämnades öde eftersom den inte längre var någon säker plats med tanke på vikingatidens strandangrepp från sjörövare. Det härjades friskt längs hela den skånska kusten under den här tidsperioden vilket medförde att kustbefolkningen i hela Skåne lämnade sina bosättningar och flyttade längre in i landet till skyddade platser.¹⁴ I samband med detta byggde

man trelleborgen på den högst belägna platån i området. Läget måste ha varit optimalt ur försvarssynpunkt med goda möjligheter att bevaka området och med skydd från de omgivande våtmarkerna. Borgen var en så kallad ringborg som byggdes helt cirkelformad med en diameter på 143m. Den cirkulära borgen omgavs av två diken samt en jordvall som varit ca 1m hög och 2m bred. Själva stommen var uppbyggd av en jordvall som förstärkts med en träpallisad. Avsaknaden av fast bebyggelse inne på borgområdet tyder på att borgen kan ha haft en defensiv karaktär och att det inte funnits någon permanent truppstyrka här. Borgen skulle kunna bemannas snabbt och utgöra en plats för den lokala befolkningen att söka skydd. Trelleborgen blev dock inte långvarig. Liksom de danska borgarna övergavs den och befolkningen flyttade till säkrare områden längre in i landet. Nu lades även maktstrukturen om och de skånska köpingeorterna bildades med Lund som ett regionalt centrum. Borgen ingår i gruppen av cirkelborgar, samma typ som man funnit på olika platser i Danmark och mycket tyder på att samtliga byggts av den danske kungen Harald blåttand. Trelleborgen ligger dessutom i ett utpräglat kustnära läge med möjlighet att bevaka den sjötrafik som följde Skånes sydkust och de vägar som härifrån löpte vidare in i landet. Det finns många faktorer som talar för att den danska kungamakten borde ha haft starka intressen i området. Hypotesen talar för att det fanns en strävan om att göra Skåne till en integrerad del av det danska riket. Borgen skulle därmed ingå i den grupp av borgar som kan betecknas som riksborgar och bidrog samtidigt till att förstärka landets inre försvar. Tillkomsten av de danska borgarna och en utbyggnad den svenska trelleborgen sker samtidigt vid en tidpunkt då den danska kungamakten strävade efter att befästa och utöka sin maktsfär.¹⁵

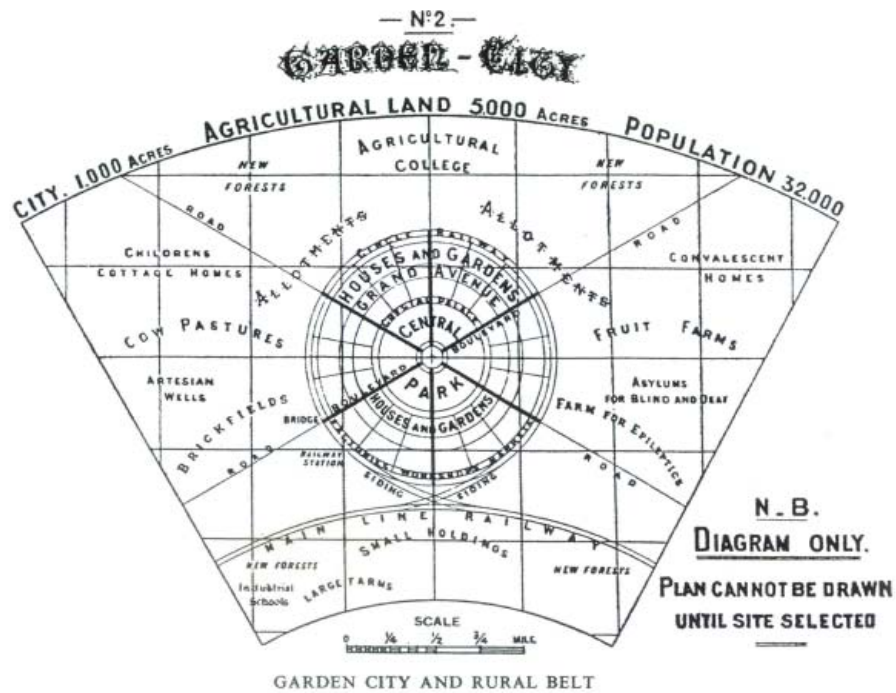

Bild 9. Trädgårdsstadens princip som idealsamhälle. Bostäder och gator byggs upp längs cirkulära och radiella gator där parken utgör cirkelns mittpunkt.

3:3 STADSPLANER

För att få ett fungerande sammanhang och en planering på lång sikt räcker det inte med att en byggnad förbinds med en annan utan det krävs att det bildas grupper av hus, stråk och öppna platser som binds samman till en stad. Stadsplaneringen är inget nytt fenomen utan har funnits sedan långt tillbaka i tiden. Inte minst medeltiden är rik på stadsplanering då man noggrant centrerade de tidiga bosättningen kring den medeltida borgen. Under renessansen och barocken härskade symmetrin i stadsplanerna precis som för de enskilda byggnadsverken. Matematiken hade under denna epok många stora genombrott och självklart visar sig även intresset för detta ämne i de geometriska stadsplanerna.¹⁶

Man kan även se tydliga skillnader mellan olika utopiska arkitekturbilder. På 1500-talet hade Thomas More skapat en liberal socialutopi med låga byggnader och uppluckrade trädgårdsstäder. Ungefär hundra år senare i barockens begynnelse kom Campanellas utopi med bostadskvarter och höghus i en centraliserad stadsbild. Här visar sig den cirkelformade stadsplanen och matematisk noggrannhet i en astrologiskt ordningsutopi. Den geometriska planen har sedan barocken förblivit lösenordet för varje borgerlig idealstad.¹⁵ Föreställningen om en idealstat har rötter i antiken och går hand i hand med tanken på att uppfylla stadens alla materiella och estetiska behov. I regel baseras planerna på enkla, geometriska former och präglas av en regelbundenhet både vad gäller struktur och bebyggelse. Idealstadens princip utvecklades under 1900-talet bland annat av arkitekter som Bruno Taut och Le Corbusier.¹⁷

Karlsruhe

Bild. 10 Karlsruhe

Den tidiga stadsplanen över staden Karlsruhe som ligger i sydvästra Tyskland är ett av de främsta exemplen på barockens idealstadsplan grundad på en cirkel. Slottet utgör medelpunkten varifrån gator och vägar strålar ut. Halva cirkeln fick bli stadsbebyggelse medan andra halvan blev slottspark, på detta sättet fick staden sin solfjädersform. Staden är uppkallad efter Karl Wilhelm av Baden-Durlach som uppförde slottet 1715 och därmed lade grunden till staden.¹⁸

Stadsplanen för Karlsruhe visar en symmetrisk anläggning som inspirerats av Versailles och består av de tre delarna slott, stad och trädgård. Markgreven Karl Wilhelm av Baden-Durlach hade ursprungligen för avsikt att låta uppföra ett jaktstolt i form av en fristående åttakantig tornbyggnad. Detta skulle utgöra det centrum varifrån det skulle utstråla trettio två gatuaxlar, ett antal som motsvarade de trettio ordensriddare i Trohetsorden samt honom själv som ordensmästare. Planerna utvidgades allt mer och omfattade till slut en hel stad med fullständig slottsanläggning, i vilken tornet kom att utgöra mittpunkten i en cirkel med 850 m i diameter. Den södra kvartscirkeln anlades på en mittaxel och delades upp med hjälp av nio radiala axlar.¹⁹

Den existerande staden med sitt marknadstorg och sin kyrka befann sig utanför den tänkta cirkeln men anslöts till planen genom att dess infartsväg rätades ut och fogades in i symmetrin. Slottet och dess långsträckta flyglar och angränsande byggnader för adliga tjänstemän ramade in hela kvartscirkeln. Innanför denna ram befann sig en vidsträckt parkanläggning med parterrer och boskéer. Längs de radialt anlagda gatorna uppfördes bostäder för de borgerliga stånden, köpmän och hantverkare, medan byggnadsarbetare, drängar och daglönare förvisades utanför cirkelns gränser.²⁰

I den solfjädersformade anläggningen och de tydligt avgränsade arkitektursfärerna återspeglas det feodala samhällets sociala hierarki. Den centrala mittaxeln bar markgrevens namn, medan de övriga uppkallades efter ordensriddarna. Tornet symboli

serar fursten och hans uppgift att i egenskap av den personifierade staten vaka över det allmännas väl och ve, bistådd av ordensriddarna och deras radiala utstrålning i samhället. Stadens invånare rekryterades liksom i Versailles med hjälp av löften om privilegier och religionsfrihet, och en tomt och grundläggande byggnadsmaterial ställdes till deras förfogande. I gengäld förpliktade de sig att bygga enligt den holländska förebild med högst två våningar och rödputsade mansardtak som greven föreskrev. Bebyggelsen förstördes svårt i samband med bombangrepp 1944, men själva grundplanen kan beskådas än idag eftersom många byggnader rekonstruerats åtminstone till det yttre.²¹

Le de Chaux

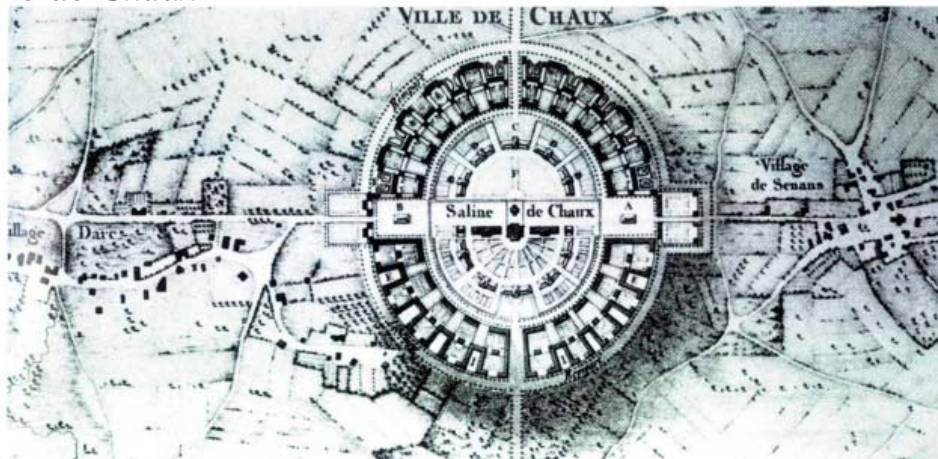

Bild 11. Ledoux idealplan för staden Le de Chaux

1775 påbörjade arkitekten Claude-Nicolas Ledoux på uppdrag av Ludvig XVI skapandet av en ny industristad för saltutvinningen i Arc-et-Senans. Projektet blev aldrig verklighet men var på pappret en idealstad med fabriker för saltproduktionen, bostäder för de anställda, kyrkor och andra byggnader. Han skapade variation genom att anpassa utformningen av bostäderna beroende på vad den som skulle bo där hade för yrke.²² I stadens mitt bredvid saltfabrikerna låg direktörens hus och i en cirkel runt omkring var arbetarnas hus placerade. Utanför cirkeln fanns trädgårdar och olika gemensamma byggnader.²³

Ledoux var en av de mest originella projektörerna av framtida bosättningar i den utopiska arkitekturens historia. I planeringen siktade han från första början på att skapa en kommun indelad efter yrken. På detta sätt luckrade han upp byggnadsbeståndet upp i mindre grupper, samtidigt som byggnaderna fördes samman i ett paviljongsystemet. I stället för citybildning och oändlig periferi planerade Ledoux grönområden överallt med arbetscentra och i dem en arkitektur som uttryckte dess användning. Idealstaden visar olika typer av byggnader som på olika sätt visar de boendes yrken t ex skogshuggarens hus eller köpmannens hus, den har till och med ett passionernas hus till kvinnornas ära.²⁴

Det var geometrin och stereometrin som satte gränserna för uppluckringen av staden. Detta visar på hur viktig den karakteristiska ordningsutopin var i planeringen av staden. Det geometriska styrandet av utformningen kan liknas vid Campanellas utopistad. Man kan även i Ledoux plan över Le de Chaux hitta astrologiska anspelningar. Skogshuggaren bor under ett pyramidformat tak, gendarmen i ett sfäriskt hus som avbildar jorden och så vidare. Detta gör att man kan se en bundenhet i Ledoux's idealstad, mitt under den franska revolutionen.²⁵

Ledoux kallade byggmästarna guds rival, vilket är ett storslaget självmedvetande hos det mänskliga skapandet. Han ville skapa en värld som kunde betraktas som geometriskt färdig där allt var ordnat och inpassat.²⁶

Dagens svenska städer

Det kan vara intressant att ta en titt på någon av våra egna svenska städer genom en överblick från ett flygfoto. Man kan utan större ansträngning hitta flera situationer och platser där planerare och gestaltare har valt att använda sig av cirkelformen som ett strukturskapande redskap för t ex bebyggelse, infrastruktur och parkmiljöer.

Bild 12. Starrängsringen och Karlaplan i Stockholm, Pildammsparken och cirkulationsplats i Malmö

Bild 13. Alestenar, skeppsformad stenformation

3:4 STENFORMATIONER

”En normal sten ligger mot underlaget så att den naturliga tyngdpunkten är närmast Moder Jord. Reser man stenen har man gett den ett tillskott av kultur och den skiljer ut sig från andra stenar”.²⁷

De stenar som ingår i det vi kallar för stenformationer är så kallade megaliter. Med en megalit menar man att det är en kulturell sten som använts som minne, för ritual, som landmärke eller till astronomi mm. Den största megalit som påträffats är 23m lång och väger 350ton. Dessa stenar skiljer sig från de oändligt många betydelselösa stenar som finns i vår natur genom att de har fått status och ett kulturellt värde. I dessa sammanhang kan det antingen vara den enskilda stenen som har värdet eller placeringen och den form de tillsammans skapar. Det är lättare att identifiera megaliterna om de ingår i en anläggning med flera stenar än om de står ensamma. Den ensamma stenen måste oftast vara lång eller ha en udda placering för att den ska kunna särskiljas från övriga stenar i naturen.²⁸

Antalet stenar i en stenformation har antingen en symbolisk eller en praktisk innebörd. Man behöver två eller tre stenar att syfta efter om man ska sikta på en stjärna. Fyra stenar används för att märka ut vädersträcken. Femstenarör användes för att märka ut sockengränser. De rituella trestenarna symboliserar tre årstider där man syftar på Egyptens tredelade år odling, sommarhetta och översvämning.²⁹

Formen på en stenformation kan avslöja vad syftet med den har varit. Oftast är trekantiga stensättningar, med mindre stenar, gravar från folkvandringstid. Dessa finns

Figur 14. Femstenarör placerad mellan Lund och Dalby

spridda på ett flertal ställen i Norden. Denna typ av gravar kan även ha en fyrkantig form. Det finns även vissa fyrkantiga stenformationer som tros ha omgärdat tempel långt tillbaka i tiden.³⁰

Cirkelformade stenformationer finns i olika storlekar, från våra små domarringar som är runt sex meter i diameter till de stora som breder ut sig i landskapet med en diameter på upp till en kilometer. Domarringen är en forntida grav som består av sju till nio utvalda stenar som placerats i en cirkelform. Ordet domarring syftar på att platsen skulle fungera som tingsplats. Både de små och de stora cirkelarna har använts som samlingsplatser för olika speciella tillfällen. De små var den lokala samfällighetens gemensamma plats och de stora landskapsplatserna var till för större festligheter.³¹

En del av de stora stencirkelarna tros ha använts för observation av himlafenomen. En del tror däremot att man på dessa platser hållit mystiska ritualer till solen och månen men detta har inte bevisats. Många cirklar har även funktionen av ett månhjul som man kan använda när man kalkylerar året. Detta kommer från forntiden då man följde himlavalvet och räknade antalet fullmånar och nymånar. Månghjulet är en cirkel med 56 eller 28 ekrar.³²

Bild 15. Stonehenge

Stonehenge

Stonehenge är ett av världens mest kända byggnadsverk. Det är en cirkelformad megalitisk stensättning, omgiven av en ringgrav, och direkt utanför denna en cirkelformad jordvall. Platsen ligger nära Amesbury i Wiltshire, Storbritannien, ungefär 13km nordväst om Salisbury. Namnet Stonehenge kommer från det fornengelska ordet stanhengist som betyder de hängande stenarna. Stensättningen byggdes troligen mellan 2500 f kr och 2000 f kr (bronsåldern). Vallen och graven är troligen från 3100 f kr (yngre stenåldern).³³

Den väldiga stensättningen består av enorma stenar resta i två stora cirklar. Den yttre har en diameter på 30meter och har varit en sluten cirkel. Stenarna som ingår i denna cirkel är nära fem meter höga och har mindre horisontella stenar vilande på sig. Den inre kretsen är öppen åt nordost och bildad av fem par höga stenar, paret i mitten är det högsta. Varje par har upptill varit förenat genom en horisontell sten och bildat en så kallad trilithon. Den sten som använts för att bygga den inre cirkeln är en blåaktig sten som inte finns i närheten av Stonehenge utan måste ha transporterats hit för ändamålet. I cirkelns mitt ligger en nästan fem meter lång, flat sten som kallas altaret. En väg går från cirkelarna. På denna väg en bit bort står en rest sten. Vid den tid som Stonehenge byggdes kunde man på morgonen av årets längsta dag se solen till vänster om denna sten. Den nordöstra öppningen stämde då överens med dåtidens riktning av midsommarsolens uppgång och midvinterns nedgång. Detta fungerar inte längre eftersom jordaxelns läge ändrat sig fram till idag. Stensättningen är riktad åt nordost och många tror att solstånds- och dagjämningspunk-

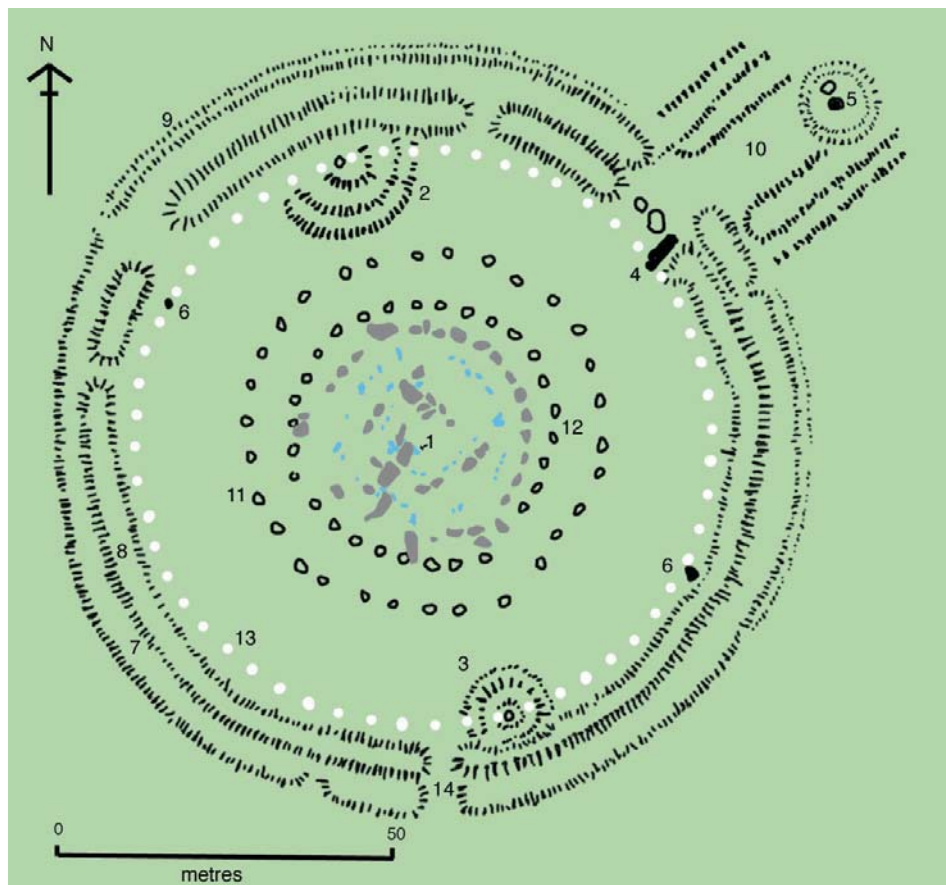

Bild 14. Plan över Stonehenge

ter har varit betydelsefulla faktorer vid byggandet. Det är mindre troligt att riktningen kommit till av en slump. En teori är att anläggningen representerar ett antikt observatorium även om användningens omfattning är osäker. Stensättningen utökades i flera faser under en period på 2000 år. Det finns även tecken på aktiviteter före och efter denna huvudsakliga utbyggnadsperiod. Det första som byggdes var en cirkulär vall med ett omslutande dike. Detta hade en diameter på omkring 115 meter med en stor öppning i nordöst och en mindre i söder. Innanför vallen gjordes en cirkel med höga träpålar, detta kallas idag för Auburyhålen. Dessa hål användes sedan som gravar för kremeringar i de senare faserna. I en senare fas sattes även två halvmåneformade grupper av stående blåstenar samt den jättelika altarstenen. Senare sattes även ett antal som med sina överliggare bildade en cirkel på 30m i diameter. De stående stenblocken vidgades mot toppen så att perspektivet nerifrån gör att de ser raka ut. Överliggarna är något böjda för att uppnå den cirkulära formen. Innanför denna cirkel stod fem stora trilliter i formen av en hästsko.³⁴

Stonehenge är fortfarande en plats för pilgrimer, neodruider och nyhedingar. Mellan 1972 och 1984 hölls årligen Stonehenges öppna festival, informellt arrangerad av den Politantiska cirkeln. 1984 förbjöds festivalen av den brittiska regeringen. Då uppstod en våldsam konfrontation mellan polis och newage-turister, en händelse som sedan kom att kallas slaget om bönfältet. I nära 15 års tid därefter hade dessa grupper ingen tillgång till Stonehenge för religiösa ändamål. Idag är Stonehenge tillgängligt för dem vid fyra tillfällen per år.³⁵

Bild 17. Avebury

Avebury

Inte så långt ifrån Stonehenge ligger Avebury, en by som omges av en av de största cirkelformationerna som påträffats. Den är både större och äldre än Stonehenge och många anser den även vara mer spektakulär. Även denna stenformation innehåller flertalet cirklar som tillkommit vid olika tidpunkter. Ytterst finns en gräsvall med en diameter på 427m och 6m hög. Innanför denna kommer sedan ett dike. Det finns 4 entréer där man kan passera diket, dessa ligger i de olika vädersträcken.³⁶

Innanför diket ligger en cirkel av stora stenar placerade. Dessa har ursprungligen varit 98 stycken men idag återstår endast några. Denna stora stencirkel omsluter ytterligare två mindre stencirklar en i norr och den andra i söder. Dessa två är antagligen de äldsta på platsen. Den norra cirkeln är 320m i diameter och har från början bestått av 27 stenar. Den södra är 340m och har minskat i antal från 25 stenar till att endast 5 finns kvar idag.³⁷

Att konstruera de här stenformationerna måste ha krävt extrema arbeten av invånarna. De stora stenarna är alla väldigt höga och väger upp till 40ton vardera. De tre cirkelarna bestod från början av 154 stenar som tillsammans vägde runt 200,000 ton. Idag återstår endast 36 av dessa. Vissa stenar är begravda andra har flyttats och istället använts som gravplats.³⁸

I Avebury har man utnyttjat den sammanhållande egenskapen hos cirkeln genom att folk har bosatt sig innanför dess gräns. Det har blivit en typ av ringby.

Bild 18. Cirkelformation i Köpenhamn utanför entrén till Tivoli

3:5 SOCIALA PLATSER I PARKER OCH TORG

I boken "Är du en cirkel triangel, kvadrat, rektangel eller krumelur" beskrivs människors personligheterr beroende på vilken av dessa former man är mest attraherad av och därmed väljer framför de andra. Cirkeln motsvarar i det här sammanhanget en extremt social och varm person som tänker mer på andra än på sig själv. Det viktigaste är att alla trivs och har roligt tillsammans.³⁹ Det är en intressant parallell mellan psykogeometrin och arkitekturen då vi ofta stöter på den cirkulära formen i de sociala sammanhangen i våra städer och parker.

För att här tydliggöra vad en social plats handlar om finns det anledning att redogöra för vilken sorts aktiviteter som kan förekomma. Jan Gehl skiljer i *Livet mellem husene* på tre olika typer av utomhusaktiviteter. De nödvändiga aktiviteterna som att ta sig till och från arbetet, gå och handla, vänta på bussen mm. Detta är vardagsaktiviteter som inte styrs och påverkas så mycket av utemiljöns utformning som de två följande typerna. Den andra typen är valfria aktiviteter som innebär det som folk själva kan välja var de ska utföras t ex att gå en promenad, läsa eller sitta en stund i solen. Dessa aktiviteter påverkas i hög grad av kvaliteten på utemiljön. För att man ska välja att slå sig ner på en plats eller att ta en promenad i ett område krävs att dessa är tilltalande och känns lockande för människor annars går man någon annanstans istället. Den sista typen av aktiviteter är de sociala. Till de sociala aktiviteterna hör allt som har med andra människor att göra, det kan vara barn som leker,

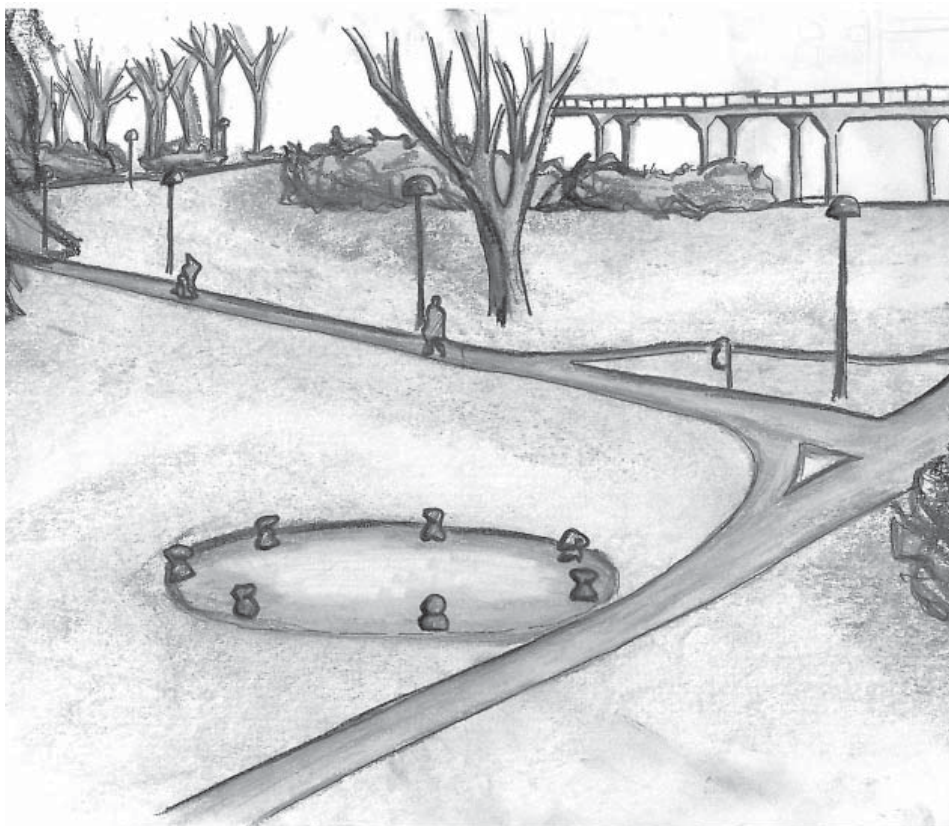

Bild 19. Djurskulpturer placerade i en cirkel Rålambshovsparken

olika typer av möten och samtal, eller att folk kommer för ut se och höra andra människor. De sociala aktiviteterna påverkas också mycket av kvalitén på utemiljön men gynnas även av att de två andra typerna av aktiviteter är välfungerande.⁴⁰

Cirkeln saknar riktning i sig själv uppmanar därför till att fungera som en plats där folk uppehåller sig och inte bara passerar. Cirkelformen lämpar sig därför väl för de två sistnämnda av Gehls aktivitetstyper, valfria och sociala. Cirkeln är en trygg omslutande form där alla som befinner sig i den är med och skapar den sociala platsen. Det är även en optimal form om man vill kunna överblicka hela platsen samt kunna se och höra människor som befinner sig där. Det finns inga hörn att gömma sig i utan platsen blir överskådlig och därmed trygg. Det är i det här sammanhanget viktigt att den cirkulära platsen är tydligt inbjudande för folk att angöra. Om man har ett korsande stråk och en rörelseriktning genom platsen bidrar detta till en ytterligare aktivitet med passerande människor. På så sätt får man även in de nödvändiga aktiviteterna på platsen. Ett annat sätt är att placera ett ”nödvändigt” mål på eller i anslutning till själva platsen. Cirkelformen bidrar även till att de passerande människorna kanske uppmanas att stanna till. Den sociala cirkeln kan även vara en del i ett större sammanhang genom att man i en cirkel bildar en egen grupp bland andra människor. Är man då inte i cirkeln får man inte delta. På så sätt kan de mer privata sociala aktiviteterna även fungera i ett större socialt sammanhang och bidra till detta folkliv trots att alla inte får delta i det slutna sällskapet. Ett exempel på detta är de djurskulpturer som är placerade som en cirkel i en större park som Rålambshovsparken.

Bild 20. Cirkelformad badbrygga i Hammarby Sjöstad

Ett bra exempel på en social plats där man lyckats vända problematiken med att cirkelns form skulle vara avvisande för folk som är utanför den är den runda badbryggan i Hammarby sjöstad där man utformat cirkelns utsida inbjudande på ett sätt som gör att de sociala aktiviteten sträcker sig bortom cirkelns egna gränser. Man har skapat en visuell kontakt mellan den här platsen och vistelsemiljöerna runt omkring. Många andra runda sociala platser är mest koncentrerade på aktiviteten innuti cirkeln. Det här objektet kombinerar sin mer avskärmade insida med en öppnare utsida. Det är troligen lättare för folk att vilja sätta sig på utsidan än på insidan. Insidan är mer intim och inte lika inbjudande om där redan är folk som tagit sig an platsen.

Storleken på den sociala platsen påverkar även upplevelsen och känslan man har när man befinner sig där. En stor plats med mycket folk kan dels kännas väldigt påträngande med många som ser och hör det man gör men ger samtidigt den enskilda individen större anonymitet. En liten plats kan kännas tryggare på grund av att det är mindre folk samtidigt är man en större del av det som sker och blir därför i större utsträckning studerad och bemärkt av de som befinner sig runt omkring. En liten plats ger mer intimitet och mindre anonymitet medan en stor plats bidrar till motsatsen. Skalan på platsen påverkar även vilken typ av utomhusaktiviteter som lämpar sig. En stor plats ger utrymme för rörliga och mer fysiska aktiviteter än vad den lilla platsen kan erbjuda. En stor plats kräver folk för att man ska trivas. Är den tom känns den väldigt öde och motbjudande att använda. En liten plats behöver inte vara befolkad för att det ska kännas trivsamt att slå sig ner.

Bild 21. Petersplatsen

Petersplatsen, Piazza el san Pedro

Petersplatsen är en stor samlingsplats som ligger framför Peterskyrkan i Rom. Den ritades av arkitekten Giovanni Lorenzo Bernini och blev uppkallad efter aposteln Petrus då den invigdes år 1666. Det är en enorm plats som rymmer upp till 300 000 personer. Platsen är utformad i två delar, en mindre närmast kyrkans fasad som är trapetsformad och fungerar som förgård till Peterskyrkan. Den här delen fick sin form genom att ena sidan begränsas av den flygel som går snett ut från kyrkans fasad. Förgården smalnar därför av ut mot platsens andra del som består av en stor utdragen cirkel, en ellips.⁴¹ Den stora ovala platsen är svagt skålformad och utgör ett naturligt samlingsrum i sammanhanget. Mittpunkten är självklar då den utgörs av den obelisk som funnits där sedan den antika cirkusen, Caligulas och Neros cirkus. Platsen avgränsas utåt av fyrdubbla kolonnader. Denna avgränsning gör att platsen är enkel att angöra då man har fritt tillträde från alla håll. Det var från början även tänkt en täckt körväg med smala passager för fotgängare samt en processionsväg för religiösa ceremonier.⁴²

Under barocken fanns en förkärlek till att utföra teatraliska effekter vid skapandet av nya platser och stadsbildningar. Petersplatsen är ett av de främsta exemplen på detta. Längdaxeln som leder fram till kyrkan varierar genom öppna och slutna rumsbildningar som till slut leder fram till den öppna platsen. Den mindre torgytan eller förgården till kyrkan bidrar genom sin trapetsform och lutning till en optisk förstoring av byggnadens monumentala dimensioner.⁴³

Bild 22. Illustrationsplan
över pildammsparken

Pildammsparken

Pildammsparken började formades i samband med den Baltiska utställningen 1914 i Malmö. Det var en utställning där alla länderna kring östersjön deltog. Man valde att placera den i utkanten av Malmö intill ett vattentorn och de två pildammarna. Till utställningen anlade man en parkdel med centralgård och en blomstergata som ledde upp till den kungliga paviljongen. I samband med andra världskriget upphörde utställningen och folkfesten kring den. När kriget sedan tog slut ritades en stor park till minne av den Baltiska utställningen. Parken utformades som en böljande landskapspark med inslag av geometriska monumentala platsbildningar. Platserna kopplades till omgivningarna utanför parken och siktstråk skapades ner mot vattnet. Ett av stråken passerar en trädkantad cirkelrund gräsplan. De mesta i det här parkförslaget genomfördes dock aldrig.⁴⁴

Erik Bülow-Hübe som var stadsingör i Malmö ritade den slutliga utformningen av Pildammsparken. 1923 ritade han tillsammans med länsarkitekten Nils A. Blanck förslaget till parkens ännu ej anlagda delar. Han band ihop parkens olika delar och synliggjorde parkens dolda geometri. I förslaget utgick han från de två befintliga cirkelrunda byggnaderna, vattentornet och den kungliga paviljongen samt den axel som sträcker sig från norr till söder genom blomstergatan. Axeln förankrade han i den norra entrén med en cirkelformad vestibul av almar och en friluftsteater med en cirkelrund scen i söder. Från vattentornet drog han en vinkelrät tvärxel mot väster. I skärningspunkten skapades en kvadrat med samma bredd som teaterscenen.

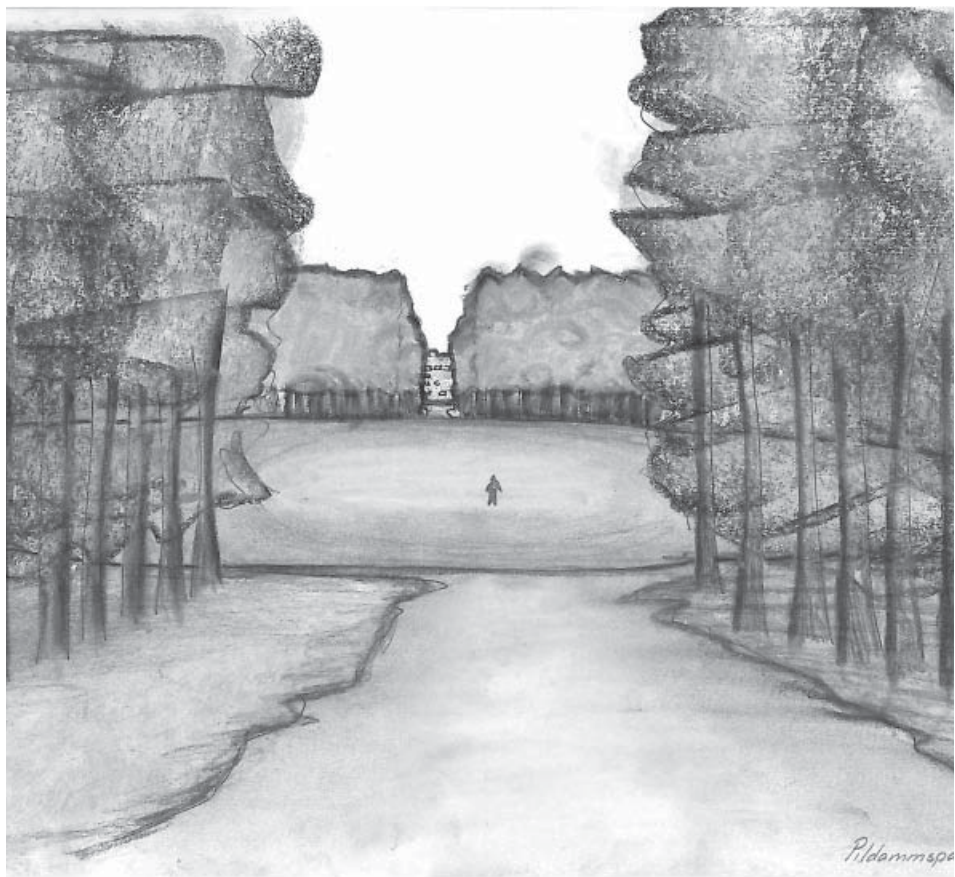

Bild 23. Den cirkelformade gräsyta i Pildammsparken

Från kvadraten drog han sedan en vinkelrät linje mot vägen som avgränsar parken i nordväst. Detta blev det mittstråk som leder från huvudentrén rakt in i parken. Från den halvcirkelformade huvudentrén dras ytterligare vägar in i parken. Den ena leder åt öster där den möter den lika stora halvcirkelns mittpunkt i den redan befintliga parterren. Den andra leder söderut och korsar den östvästliga axeln för att sedan avslutas vid en kulle med halvcirkelformad bas. Den skärningspunkt som skapas av denna väg bildar centrum för en enorm cirkelrund festplats. Storleken på den stora cirkelformade festplatsen bestäms av samma radie som fanns på den baltiska utställningens centralgård. Från samma centrumpunkt dras också den cirkelbåge som avrundar och avslutar parken västerut. Det är dessa enkla geometriska förhållanden från befintliga utgångspunkter som har gett parken sin karaktäristiska form.⁴⁵

Hela skapandet av parken bygger på cirkelformen och kvadraten med ett rätvinkligt axelsystem där emellan. Som en jättelik stjärnplats ligger den runda festplatsen där med raka gångar åt de olika vädersträcken. Den är fast sammanfogad med den tredelade huvudentréns axelsystem. Både stjärnplatsen och trevägsklykan har förebilder i stadsplanehistorien. Trevägsklykan är ett välkänt grepp i barockens trädgårdskonst och i pildammsparken har den fått den ursprungliga funktionen att från en entré leda folk till viktiga platser. Den andra förebilden kommer från Napoleontidens Paris. Pildammnparkens stjärnplats, den cirkelrunda gräsplanen avsedd som festplats åt folket, ersätter Napoleons enorma triumfbåge. På så vis kan pildammsparken symbolisera demokratins triumf.⁴⁶

*”Det cirkulära rummet är som bubblan i vattnet,
omgiven av ett kvalitativt annorlunda medium.
Människans boplats är i naturen
som luften i vattnet.”⁴⁷
(Finn Werne)*

5 ANALYS OCH DISKUSSION

4:1 RINGBYARNAS IDENTITET

Omgivningens påverkan, den unika karaktären, schablonen.

För att varje objekt/plats ska få en unik karaktär krävs att den omgivning som finns runt omkring får vara med att påverka, annars blir området en främmande pusselbit i sitt omgivande landskap och skulle lika gärna kunna placeras någon annanstans. Förutom sin unika karaktär och identitet med formspråk och utformning är det därför viktigt att området är unikt just på den här platsen och inte skulle kunna flyttas någon annanstans utan en viss bearbetning.

För att knyta an till Finn Wernss diskussion om vikten av en egen identitet för att kunna särskilja objekt samt sammankoppla och kategorisera dem så kan man se på ringbyarna ur två perspektiv. Dels som en grupp med tydligt gemensamma egenskaper eller som enskilda enheter där varje ringby är unik. Gruppen med ringbyar sticker ut och utmärker sig i förhållande till omgivningarna. Tanken är dock att insidan skall utformas med en klassisk bystruktur från landsbygden. Detta är kanske den strävan Werne menar när han skriver att det finns en allmän strävan efter likhet, samtidigt finns det en efter olikhet och att det är detta motsatspar som identiteten struktureras kring.⁴⁸

I och med ringbyns tydliga avgränsning finns risken att man skulle se den som en schablon som kan placeras in var som helst oberoende av sin omgivning. Detta är positivt om man är ute efter en bebyggelseprincip som kan leda till ett rationellt byggande och skapande av nya bostadsområden men ej lika hållbart på sikt då varje

ringby blir mindre unik och exklusiv för varje gång man använder sig av schablonen. För att undvika detta skulle man kunna låta kategorin ringbyar bli en princip för bebyggelseutveckling men se till att varje ringby faktiskt blir unik genom att låta den tänkta omgivningen få påverka byn i tillräckligt stor utsträckning. Gör man det så kommer det aldrig att finnas två likadana ringbyar med olika placering i landskapet.

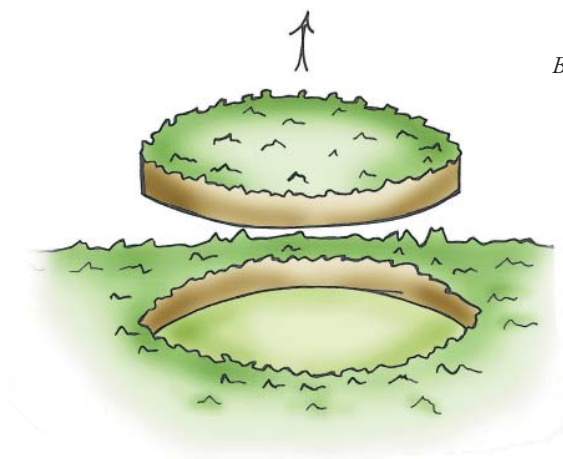

Bild 24 Borttag

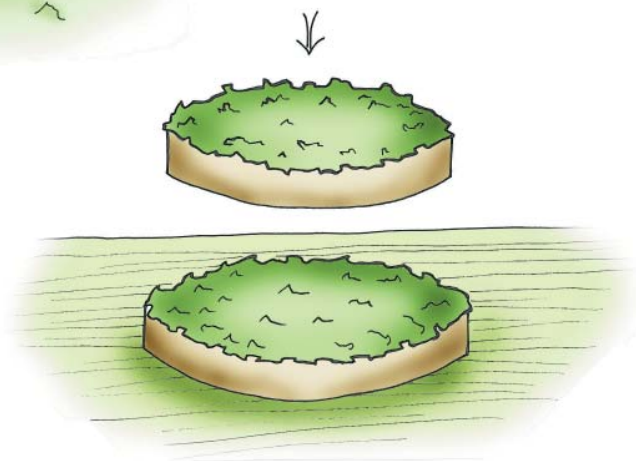

Bild 25.. Tillägg

Tillägg eller borttag i landskapet

För att skapa en form i en befintlig miljö eller omgivning krävs att man handgrip-ligen gör något. Antingen får man plocka bort en del och på så sätt skapa ett hål som utgör formen eller så får man lägga till de formskapande elementen. Ett annat alternativ är att formen får utgöra den struktur där allt annat inordnas i. Strukturen kan ha valts eller uppkommit av en praktisk orsak eller av estetiska skäl. Det har även stor betydelse var man befinner sig, det vill säga hur det omgivande landska-pet ser ut. Om man jämför norra Sverige med Skåne kan man konstatera att den skånska slätten oftare bidrar till ett visuellt tillägg. De nordliga skogsmarkerna är den motsatta effekten ett vanligare intryck.

Från de tidigare nämnda referensstudierna kan man placera in t ex Trelleborgen och stenformationerna Avebury och Stonehenge som tillägg. Den cirkulära platsen i Pildammsparken är ett exempel på borttag. I stadsplanerna Chaux och Karlsruhe samt alla våra cirkulationsplatser fungerar formen mer som strukturbildare och bidrar varken till ett visuellt borttag eller tillägg. Cirkelbyarna på den skånska slätt-ten hamnar i kategorin tillägg då de precis som de befintliga gårdarna ser ut som de landat på slätten och med sin tydliga gräns och täta insida skiljer sig från det öppna landskapet.

Bild 26. De raka linjerna i det skånska lapptäcket

4:2 SAMMANHANG OCH OMGIVNING

Landskapet från ovan

Cirkelformen dyker ofta upp i våra stadsplaner som bostadsområden eller i parker och torg. Vi ser den dock mer sällan om man ger sig ut på landsbygden och lämnar den miljö som i hög grad påverkats av arkitekter och stadsplanerare. Utanför staden har andra faktorer fått styra utformningen vilket har resulterat i ett annat formspråk i vårt skånska slättlandskap. Om man tittar på landsbygden så är den cirkulära formen ganska ovanlig och främmande. Slättlandskapet sett från ovan är ett lapptäcke som uteslutande är uppbyggt av raka linjer och kantiga former. Cirkelbyarna skulle utan tvekan sticka ut och bli ett annorlunda inslag i detta landskap sett från ovan. Landskapet mellan Löddeköpinge och Hofterup är det typiska skånska slättlandskapet. För att få en förståelse för varför cirkelbyarnas tänkta omgivning ser ut som den gör måste man därför få en inblick i hur utvecklingen av det skånska jordbrukslandskapet har växt fram.

Få landskap är som Skåne präglade av människans påverkan på natur, kulturlandskap och bebyggelse. Många tror att landsbygden är mer oförändrad då bebyggelsen i städerna har genomgått en snabbare och till synes större förändring genom åren. På landsbygden är det inte bara bebyggelsen som förändrats utan hela landskapet har fått en annan karaktär. Där det idag är åker, har det kanske förr varit skog eller betesmark. Våtmarker har dikats ut, sjöar har fått sin vattennivå sänkt och kustlinjen flyttats ut på grund av erosion. De stora förändringsprocesserna av landsbygden startade med jordbruksreformerna, som började i slutet av 1700-talet och skapade

Bild, 27 Cirkelformen tydliga framträdande i staden från ovan

en allt mer effektiviserad markanvändning. Även industrialiseringen, urbaniseringen och utbyggnaden av infrastruktur är faktorer som i hög grad förändrat landskapet. Enskiftet har präglat bilden av dagens skånska slättlandskap med sina många ensamgårdar, tillsynes utslängda på slätten. Landskapet blev geometriskt format. Gamla slingrande vägar rätades ut för att följa de nya rektangulära ägogränserna. Ibland har detta förstärkts visuellt genom rader av planterade pilträd. Genom enskiftet splittrades bykärnorna och mycket av bygemenskapen gick förlorad. Tidigare låg husen samlade med obebyggda vångar, fälader och utmarker runt om. Syftet med skiftet var att effektivisera jordbruket därför fördelade lantmätarna med linjal in byns mark i större enheter. Om husen inte hamnade innanför de nya ägorna fick bonden helt enkelt flytta ut gården. Godset Svaneholm vid Sturup var en förebild för enskiftet. Marken till godsets fyra underlydande byar delades upp i ett rutmönster, gårdarna spreds ut och de raka vägarna förstärktes med alléer. Fenomenet går tillbaka på renässansens idéer om makt och människans kraft över naturen. Man använde den axiella strukturen för att ordna landskap och bebyggelse. De mäktiga alléernas linjer i landskapet som pekar på den medelpunkt som slottet utgjorde. Genom enskiftet försvann vissa byar helt medan andra blev betydligt mindre. Under 1800-talet förändrades bebyggelsen och byarna befolkades till viss del igen av lantarbetare och hantverkare. Den gamla bystrukturen var så pass stark att den trots en ganska radikal förnyelse bevarades. Husen låg fortfarande samlade kring bygator och tillsammans med de höga träden, häckarna och annan grönska bidrar de till den kontrast som skapas mellan slättbyn och det öppna landskapet. ⁴⁹

Bild 28. Analysplan över ringbyarna

Kommunikationen med omgivningen

Kommunikationen mellan ringbyarna och deras omgivning är väldigt viktig. Detta blir möjligen ännu viktigare i det här fallet då ringbyarna utan kommunikation skulle bli som isolerade öar i landskapet. Med tanke på deras markerade gräns krävs en extra eftertanke i planering och gestaltning för att det inte ska bildas någon "gated community" i form av en sluten borg. För att undersöka hur kommunikationen mellan ringbyarna och omgivningen fungerar i det här förslaget följer här en utredning baserad på Kevin Lynchs sätt att analysera städer och landskap. Detta med hjälp av hans begrepp edge, landmark, path, nod och territories.

Edges (gränser, barriärer): Motorvägen som går i nord-sydlig riktning avgränsar området i väster och utgör en barriär mot de kustnära områdena i väster. Kraftledningarna som korsar området gör att man upplever en visuell barriär mellan Hofterup och Löddeköpinge. Kraftledningen separerar även byarna i förslaget. Ringbyarna är placerade på båda sidor om ledningen kan göra barriäreffekten mindre märkbar eftersom man inte tillåter den att utgöra någon gräns för området. Det är inte heller en barriär som hindrar den fysiska kommunikationen eftersom den överallt tillåter passager. Vallarna runt ringbyarna utgör en gräns och barriär mellan bebyggelsen och landsbygden runt omkring. De förhindrar en fullständig kommunikation mellan det inre och det yttre. Vallarna koncentrerar därmed rörelser och förbindelser till öppningarna och entréerna där de upphör. Vallarnas avgränsning medför därför att entréerna blir ännu viktigare för upplevelsen av byarna. De har dessutom en funktion som barriär mot ljudet från den närliggande motorvägen.

Bild 29. Kraftledningarna utgör en visuell barriär i landskapet

Bild 30. Jordvallen som avgränsande barriär

Bild 31. Hosterups kyrka fungerar som ett landmärke

Terretories (områden): I det öppna jordbrukslandskapet är det framförallt bebyggelsen som skapar dessa områden. I förslaget finns det olika typer av områden med bebyggelse. Den som omsluts innuti ringbyn, den äldre befintliga bebyggelsen samt den typ av bebyggelse som sträcker sig utmed gatorna ut från cirkelns gränser. Områdena i cirklarna bildas framförallt av den tydligt markerade gränsen runt omkring och sammankopplas delvis med det omgivande landskapet genom den bebyggelse som följer med ut längs gatorna. Dessa områden har samma typ av bebyggelse men skiljer sig genom att de saknar den tydliga gränsen. Den äldre bebyggelsen som framförallt består av större gårdar ligger som egna enheter runtomkring och utgör därmed egna områden. I förslaget är några befintliga gårdar placerade i ringbyarna. I dessa fall blir de en del av ringbyns upplevda terretories.

Landmarks (landmärken): Inom området finns en gammal kyrka som utgör ett viktigt landmärke. Kyrkan syns även tydligt när man passerar förbi området på motorvägen. Det finns dock en risk att den blir svårare att uppfatta när ringbyarna uppförts eftersom den idag ligger nästan ensam i det öppna landskapet. Kyrkan bidrar även till en viktig återkoppling mellan den moderna bebyggelsen i ringbyarna och den äldre befintliga bebyggelsen då den i förslaget får utgöra ett riktmärke för ett av genomfartsstråken som löper genom ringbyarna. Köpcentrumet Center Syd är ett viktigt landmärke för hela området eftersom det bidrar till att man kan lokalisera sig i förhållande till de omgivande orterna, framförallt Löddeköpinge.

Bild 32. En av de befintliga vägarna i området

Paths (stråk, vägar/stigar)Hela området kopplas i förslaget samman med flera nya rörelsestråk och vägar. Det är de naturliga förbindelsestråken som är förtjänsten av en utspridd bebyggelse. Ringbyarna kopplas ihop med varandra och med sin omgivning på ett sätt som gör att landskapet runt omkring blir tillgängligt på ett sätt som det inte är idag. Det befintliga åkerlandskapet mellan Hofterup och Löddköpinge ger idag endast en visuell upplevelse utifrån och är varken inbjudande eller tillgänglig för en närmre upplevelse. Styrkan med förslaget är just detta, att man på ett sätt där stora delar av landskapet bibehålls, kan få en kommunikation och sammanlänkning av de två orterna. Stråken och vägarna bör utformas på olika sätt beroende på användningen och vikten av dem. En del är tänkta för biltrafiken mellan byarna medan andra är mer lämpliga som mindre cykel och gångvägar.

Noder (mötesplatser): Till följd av alla nya förbindelsestråk som bildas skapas även många nya, naturliga korsningar och mötesplatser. Dessa noder ger ett bra utgångsläge för att skapa olika typer av attraktiva platsbildningar i förslaget. Man skulle även kunna tänka sig att cirkelns mittpunkt skulle fungera som en nod då det finns en form av dragningskraft som strävar mot dess mitt. I detta förslaget utgår dock inte bebyggelsen från den centrala mittpunkten vilket gör att den i många fall är avdramatiserad som centrum. I ett större perspektiv skulle man kunna se hela ringbyn som en nod i landskapet.

Cirkelformens betydelse och utformning

Cirkelformens viktigaste uppgift i det här förslaget borde vara att med sin starka och tydliga form samla bebyggelsen och förhindra en okontrollerad bebyggelseutveckling. På det viset kan man på ett enkelt sätt bibehålla det omkringliggande jordbrukslandskap som anses vara värdefullt för områdets helhet. Detta är det viktigaste motivet för cirkelformens användning i det framtagna förslaget.

Om förutsättningarna skulle ändras och det skulle bli aktuellt med planering för en utvidgad bebyggelse skulle man kunna låta byarna växa likt årsringarna på ett träd. På samma sätt som Campanellas cirkulära stad i Solstaten skulle man då bygga på byn med cirkel efter cirkel tills de till slut skulle krocka med varandra och landskapet däremellan har försvunnit. Detta är i dagsläget dock ingen tänkbar utveckling. En annan väg för utvecklingen skulle kunna vara att låta ringbyn växa solfjäderformat precis som staden Karlsruhe. Då skulle cirkeln bli centrum för alla utgående vägar. Oavsätt på vilket sätt utbredningen skulle ske blir det ett problem som uppstår där de enskilda byarna möter varandra.

Den stora skillnaden mellan ringbyarna och de övriga typerna av cirkelformer i landskapet som beskrivits tidigare i arbetet, är att de består av en grupp med flera cirklar. Dessa är placerade med ett förhållande till varandra som utgör en begränsning för den enskilda byns självständighet och utveckling.

Genom att använda cirkelformade byar istället för en vanlig landsbygdsbebyggelse får man en annan upplevelse när man passerar genom landskapet. Med ringbyarna som inslag i det som idag är ett öppet jordbrukslandskap skulle det skapas mer koncentrerade och spännande utblickar eftersom man begränsar synfältet. En kantig form bidrar med mer dramatiska upplevelser då något uppenbarar sig runt ett hörn medan cirkeln form ger mer spänning där blicken successivt får vandra runt.

Cirkeln är en tydlig form med en uppenbar gräns som vi sällan undviker eller tar miste på. Cirkelformen måste vara den form som man lättast läser in utan att man kan överblicka och se hela formen. Man vill på något sätt mentalt läsa in den cirkulära formen även om man bara kan skymta ett kort segment av en böjd kurva. Cirkeln har heller ingen baksida. Den har insida och utsida men förhållandet till omgivningen är det samma runt om hela formen eftersom den inte har någon riktning. Detta gör att den opåverkad kan placeras i andra former.

I det här förslaget förstärks byarnas cirkelformade utsida med en jordvall som tydliggör formen i en ytterligare dimension. På de ställen där det är avbrott i vallen hålls formen samman med rader av träd. Det är dessa element som gör att cirkelformen kan upplevas från marken och att förslaget inte bara bygger på planestetik. Landskapsbilden kommer att förändras oavsett vilken typ av former och bebyggelse man skulle planera in men med ringvallarna skulle det få en säregen karaktär.

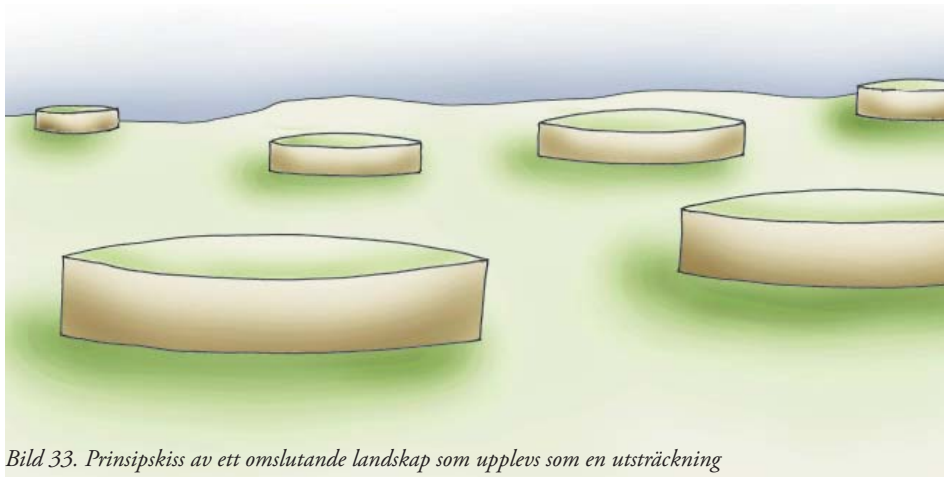

Bild 33. Prinsipskiss av ett omslutande landskap som upplevs som en utsträckning

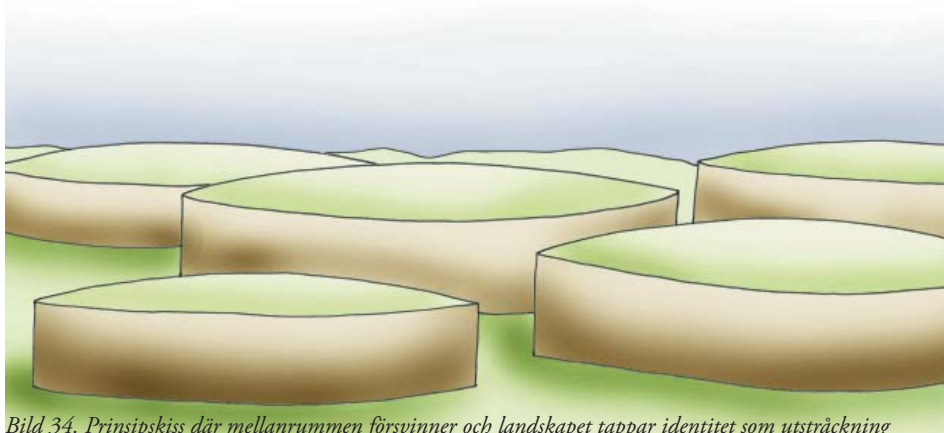

Bild 34. Prinsipskiss där mellanrummen försvinner och landskapet tappar identitet som utsträckning

Storleken på byarna och mellanrummen

Om man utgår från Norberg-schultz teorier om bosättning och landskap där man ser det som ett förhållande mellan hans begrepp figur och bakgrund så finns det en maxgräns för hur stora cirkelbyarna kan vara innan de tappar sin identitet. När landskapet mellan byarna inte längre upplevs som en utsträckning dvs en grund vari byarna är placerade har både landskapet och bosättningarna förlorat sin identitet.⁵⁰ En andledning till byarnas utformning är att bevara känslan av det öppna rummet som det omkringliggande jordbrukslandskapet bidrar till. Mellanrummen är därför här en av de viktigaste faktorerna för att man ska få den eftersträlvade upplevelsen. Man kan se på planförslaget och få känslan av att det är just detta som satt gränsen för ringbyarnas utbredning och storlek. Även om utblickarna begränsas och koncentreras till vissa stråk finns ändå känslan kvar av det omslutande landskapet. Man får aldrig uppfattningen av att landskapet slutar utan det sträcker sig längre än byarnas placering i alla riktningar.

Inspirationen till förslaget hämtades från trelleborgen och cirkelborgarnas utformning vars storlek varierar mellan 110 och 140m i diameter. Byarna i förslaget har en diameter på runt 700m. Storleksmässigt är därför detta inte jämförbart. Inte heller med tanke på att cirkelborgarna låg ensamma och aldrig flera i grupp samt att de hade en försvarsfunktion som avgjorde placeringen och öppenheten runt omkring. Den likhet som finns är den cirkelformade vällen som i cirkelborgarna såväl som i ringbyarna inger en trygghetskänsla för de som bor där. En stor skillnad är dock att borgarnas gräns utformas avvisande med höga träpallisader medan ringbyarnas gräns med fördel utformas så inbjudande som möjligt.

Entréns betydelse

I det här förslaget är entréernas utformning ytterst viktigt av många anledningar, inte minst för att människorna som anländer till byn ska känna sig välkomna och inte uppleva att de inkräktar på någon annans egendom. Det är en av cirkelformens nackdelar att genom en så tydlig form lätt upplevas som slutet.

Norberg-Schulz resonerar kring hur man kan se på en definierad gräns. Han menar att gränsen inte är där något upphör utan där något börjar. Gränsens uppgift är att synliggöra själva rummet. Det är öppningarna som bestämmer egenskaperna hos själva gränsen. Ett landskaps gränser är himmel, mark och horisont.⁵¹

Gränser och entréer i de tidigare beskrivna referensstudierna har haft olika utformning beroende på syftet. Trelleborgen hade fyra portar, en i varje väderstreck med axelgator som löpte där emellan. Syftet var här att ha kontroll på vilka som passerade förbi gränsen. Det fanns ingen tanke på att det skulle vara inbjudande på något sätt, tvärt om. Vägarna in till Karlsruhe var trettio två stycken och ledde alla till samma punkt. Slottet var den centrala punkten och vägarna till detta visade på den makt det hade. Petersplatsen är fritt att angöra från alla håll och skall vara välkomnande för folket. Formen markeras av kollar i stället för en ogenomtränglig fasad. Detta sätt är även applicerbart i ringbyarna där vällen på sina ställen ersätts med träd. I Avebury följer det öppna landskapet med innanför cirkelns gräns vilket gör den mindre markant. På samma sätt kan den bebyggelse som sträcker sig

längs med gatorna ut ur ringbyn i förslaget fungera. Den cirkulära platsen i Pil-dammsparken är placerad på centralaxeln genom parken. Denna axel visar en tydlig och uppmanande riktning i sin utformning vilket inbjuder att färdas mot cirkeln. Detta skulle också kunna användas i förslaget genom en bearbetning av infartsvägar.

Utformningen av entréerna till byarna är en balans mellan slutenhet och öppenhet. En helt öppen entré är inte avvisande men däremot intetsägande och tråkig. Man vill ha en entré som är välkomnande men bara delvis öppen för att skapa en mer spännande passage genom gränsen. En varierad öppen och sluten gräns ger även ett intressantare intryck utifrån.

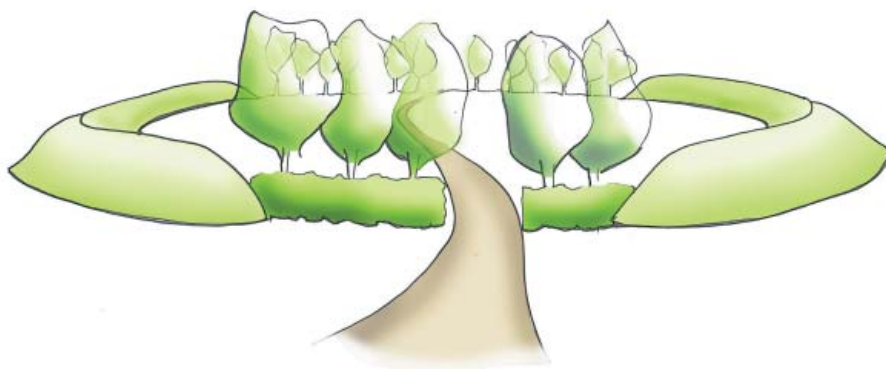

Bild 35, Skiss av en varierad utformning av den cirkelformade gränsen

FBild 36. Skissen ett visar ett exempel på en intressant och välkomnande entré

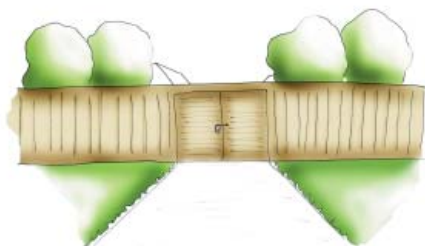

Bild 37. Exempel på en avvisande entré

Bild 38. Exempel på en ointressant entré

4:2 UTFORMNINGEN INNUTI RINGBYN

Bebyggelsen i förslaget ska ha en traditionell bystruktur. I den klassiska bystrukturen ligger husen utmed gatorna och tillsammans med grönska i form av häckar, ridåer och stora träd bildas en tydlig gräns mot det öppna landskapet. I det här förslaget förstärks den gränsen med en vall. Det är en stor skillnad mellan utformningen av ringbyns yttre form jämfört med den inre strukturen. Man skulle kunna likna det vid de två utopibeskrivningarna Solstaten och Utopia. Den cirkelformade ytterformen hittar vi i Campanellas utopi och den socialt likvärdiga småhusbebyggelsen i Mores.

Den avgränsande vallen gör att insidan skyddas från den skånska slättens hårda vindar och lokalklimatet innuti byn blir behagligare för de som bor där. Den organiska bystrukturen med brutna väglinjer och osymetriskt placerade hus bidrar också till att både vindar och siktlinjer begränsas. Gatorna blir mer upplevelserika att färdas utmed då man inte ser allt på en gång utan får nya företeelser när man passerat en krök.

Den osymetriska utformningen som finns presenterad innuti ringbyn påverkar även rumsbildningarna. Ytorna mellan husen öppnas och sluts på ett sätt som bidrar till olika rumslighet. Rummen är av olika karaktär och offentlighetsgrad vilken medför en spänning i upplevelsen av byn.

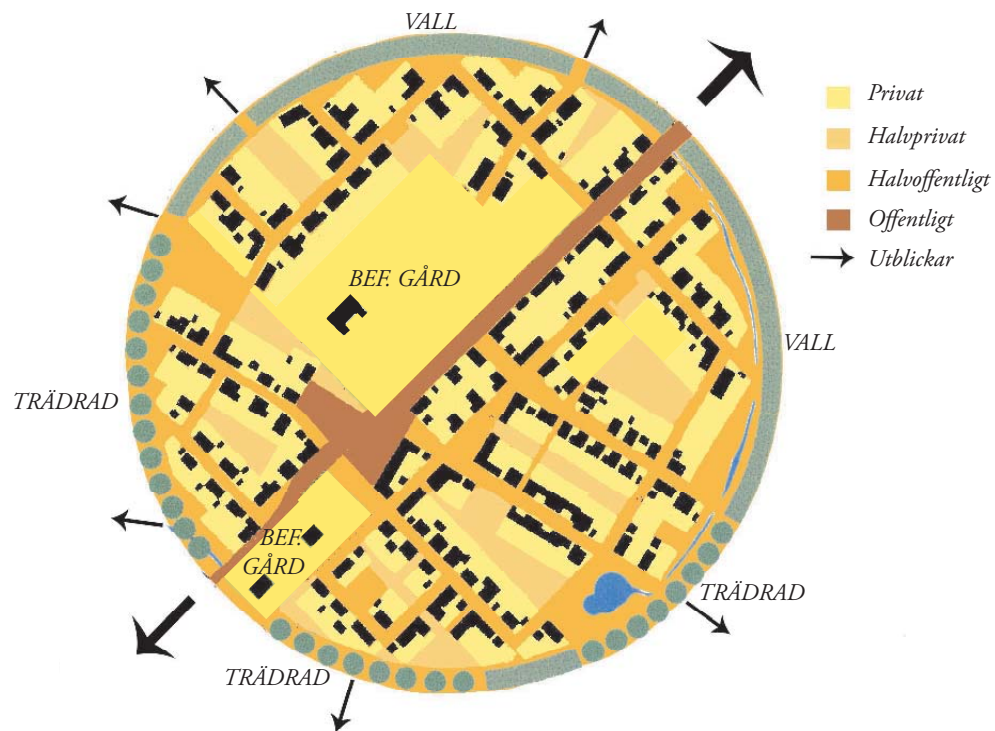

Bild 40, Analysplan av de olika offentlighetsgraderna

Det sociala livet på insidan

För att få en bättre bild av hur det sociala livet skulle kunna fungera i ringbyarna vill jag återkoppla till Jan Gehls teorier om graderna av offentlighet. Han menar att om man gestaltar och planerar nya områden bör man tänka på de olika graderna av offentlighet eftersom det avgör vilka typer av aktiviteter som utövas.

I det givna förslaget finns de flesta graderna av offentlighet representerade från den privata trädgården, den halvprivata gröningen, till de halvoffentliga gatorna och platsbildningarna i anslutning till dessa. De riktigt offentliga platserna är svårare att finna. Byns storlek och avgränsning gör att det krävs någon typ av etablerad verksamhet för att dra till sig folk som inte är bosatta i ringbyn. De stråk som korsar ringbyarna kan ge upphov till offentlig rörelse som passerar byn mellan Löddeköpinge och Hofterup. Aktiviteter och platser i anslutning till dessa stråk kan få en högre grad av offentlighet.

Kontakten med omgivningen inifrån ringbyn varierar och är koncentrerade till ett antal utblickar, i övrigt begränsar vallen synfältet. Man får på det här sättet mer intressanta och värdefulla siktlinjer ut mot åkerlandskapet. All rörelse genom byn skapar också en kommunikation på olika nivåer. Dels den större där man med bil angör byn och dels de gångstråk som är sammanlänkande med omgivningen. Man har även genom att ersätta vallen med träd på sina ställen skapat en visuell kontakt med omgivningen. Strukturen och planen på insidan skulle i det här förslaget kunna vara vilken traditionell bygata som helst där cirkelformen gör den till en

- Privat
- Halvprivat/halvoffentligt
- Offentligt
- Kvartersgator
- Huvudgata

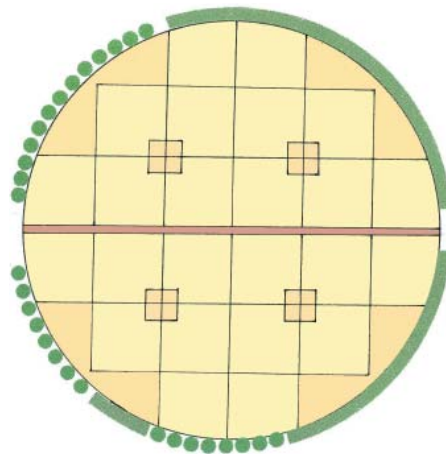
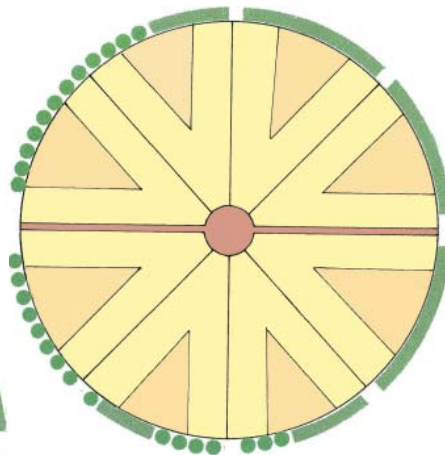
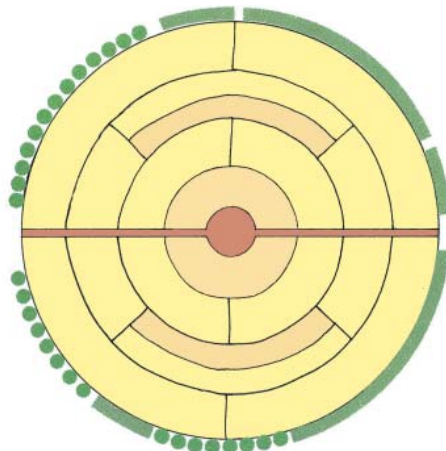

Bild 41. Exempel på hur en ringby skulle kunna se ut om den hade en geometrisk insida. Gatorna bygger upp bystrukturen och skapar olika kvartersformationer och platser med olika offentlighetsgrad.

Överst visas den radiella byn.
Till vänster den cirkeluppbyggda byn.
Längst ner visas rutnätsbyn

sammanhållen enhet. Cirkeln är den sammanhållande formen som ger möjlighet till olika utformning av insidan.

Motsatsen till den organiska planen i förslaget skulle vara att använda sig av geometrin även innuti cirkeln. Precis som i förslaget har gatorna en viktig funktion för strukturen i de olika geometriska varianterna. Huvudgatan och kvartersgatorna skapar platser och områden med olika offentlighetsgrad. Ett exempel på en geometrisk insida är att låta cirkeln att bygga upp även den inre bystrukturen. Byns plan skulle då likna Campanellas Solstat där staden byggs på med cirkel efter cirkel utifrån ett tydligt centrum. Ett annat alternativ är att låta radier löpa ut från ett tydligt centrum och strukturera upp byn likt solfjäderstaden Karlsruhe. Både den cirkeluppbyggda byn och radiebyn utgår från cirkelformen och lägger stort fokus på den magiska mittpunkten. En helt annan geometrisk variant är att bygga upp insidan som en rutnätsby. Rutnätsstrukturen känns dock väldigt stadsmässig då vi oftast stöter på den i våra innerstäder. Finn Verne skriver bland annat att den cirkelformade bosättningen har genom tiderna använts där det funnits utrymme. De fyrkantiga formerna hittar vi däremot där folk av olika anledningar tvingats att tränga ihop.

Ringbyarna i det här förslaget är placerade på den öppna landsbygden och även om tanken är att samla bebyggelsen så är man knappast ute efter någon tät stadsstruktur. Den organiska planen kan upplevas som mer föränderlig och inte lika statisk i sitt uttryck som de strikt geometriska. Det är ju en av anledningarna till att man valt den cirkelformade utsidan, den ska vara en statisk gräns. Insidan däremot kan med fördel vara föränderlig.

Betydelsen av cirkelnns trygga insida

Cirkeln är en trygg och omslutande form. Det var anledningen till att den användes i vikingatidens cirkelborgar och på samma sätt skulle det kunna fungera i ringbyarna. Framförallt under uppväxten för de barn som kommer att ha ringbyn som sin hemmiljö. Cirkeln skulle då kunna bli barnets trygga värld eftersom den omslutande gränsen ökar möjligheten att få en övergripande uppfattning om byns utsträckning. Cirkelformen och den tydliga gränsen underlättar orienterbarheten genom att man aldrig behöver tvivla på om när man passerat och lämnat sitt område. Uppväxtplatsen är en av våra viktigaste referenser. Det är i denna bebyggelsestruktur som individen utvecklar sin identitet under barndomen och ungdomen. Arkitekturens karaktär förknippas därför på olika sätt med känslan av hemhörighet.

En annan av cirkelnns egenskaper är att den bidrar till känslan av samhörighet. En av Finn Vernes Grundprinciper för det runda rummet är just gemenskapen och sammanhållningen i gruppen. Bor man innuti cirkeln är man delaktig i det sociala livet. Detta ger ett bra utgångsläge för en social bygemenskap där man vet vilka som bor i området. Detta kan vara till fördel för de som bor innanför gränsen men upplevas som en nackdel för de som bor precis utanför.

*'Sol, luft och gröna träd är de "elementära glädjeämnena".
De är krafter som genom årtusende format vår kropp och vår själ.
Lös gjord från sin naturliga miljö kommer varje organism att förtvina.'
(Le Corbusier)*

6 RESULTAT OCH REFLEKTIONER

6:1 MOTIVEN ATT ANVÄNDA CIRKELFORMEN

Som resultat av mina referensstudier om olika cirkulära platser och anläggningar samt analysen av förslaget på ringbyar följer här en sammanställning av vad cirkelformen har för betydelse i de fem olika typerna av cirkelformationer i landskapet.

Cirkelns funktion och motiv skiljer sig mellan de olika cirkeltyperna vilket ger en bild av de egenskaper den kan ha i olika sammanhang. Vid planering och gestaltning krävs därför att man vet vad man vill framkalla med formen i sitt förslag.

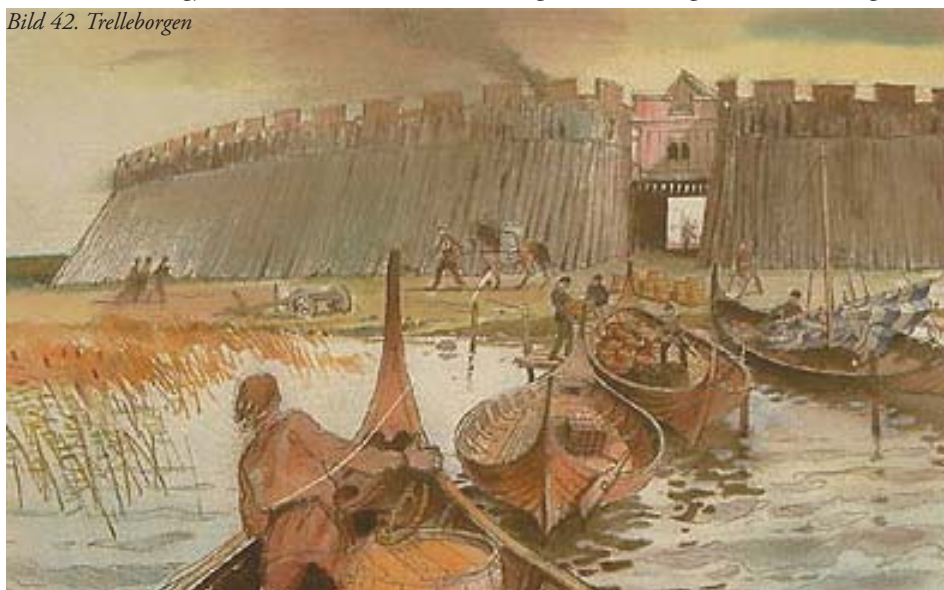
Resultaten mina referensstudier samt analysen av ringbyarna visar bland annat på att cirkeln kan fungera utmärkt som en inbjudande social plats vilket man ser tydligt i t ex Pildammeparkens cirkulära festplats och Peterspplatsens öppna torg. Samtidigt är den en given försvarsform i anläggningar som Trelleborg. Dessa två egenskaper är varandras motsatser och det är i slutändan utformningen som avgör vilken av dem som kommer att råda.

Den tänkta funktionen av cirkelformen avgör även i de flesta fall hur den är placerad i landskapet och vilken kommunikation det finns med omgivningarna. Placeringen av cirkeln varierar i de olika typerna från monumentala platser och öar i landskapet till den täta stadens öppna platsbildningar eller invädda struktur. Cirkelborgarna, ringbyarna och stenformationerna har den förstnämnda öppna placeringen medan stadsplanerna och de sociala platserna är invädda i ett större sammanhang. Här vill jag åter igen nämna Finn Vernes teori om den cirkelformade bosättningsanvändning där det finns utrymme och de kantiga formerna där det är trångt.

Cirkelborgar

Cirkeln är en välfungerande försvarsform eftersom den ger full kontroll i alla riktningar. Det är därför inte så konstigt att olika försvarsanläggningar och borgar är runda till formen. Man tryggar insidan och skyddar utsidan mot angrepp. Cirkelns gräns markeras i det här fallet av en kraftig barriär i form av en jordvall och en träpallisad. Detta kombineras med en högt belägen placering som ger full överblick runt hela borgen. Trelleborgen visar ett tydligt exempel hur detta kan fungera. Cirkeln är även den tryggaste och mest omslutande formen. Denna egenskap och funktion har avgjort att den fått sin användning i utformningen av cirkelborgarna.

Bild 42. Trelleborgen

Stadsplaner

Cirkelns förekomst i de historiska stadsplanerna runt 1700-talet beror bland annat på intresset för matematik och geometri i kombination med behovet att visa sin makt genom perfektionism och stora anläggningar som t ex i Karlsruhe. I de geometriska planerna var cirkeln ett givet inslag även om den inte alltid utgjorde huvudformen. Cirkeln är här en symbol för perfektion. Man var även till stor del påverkats av de utopier som beskrev det perfekta idealsamhället, bla Campanellas solstaten. Många av de idealstadsplaner som togs fram efter dessa baserades på cirkelformen.

Bild 43. Karlsruhe

Stenformationer

I de stora stenformationer världen över finns en del där stenarna är placerade som en cirkel. Detta har ofta varit samlingsplatser för olika ändamål. Cirkeln i det här fallet är ofta en religiös eller astrologisk symbol. Det finns teorier som säger att vissa stenformationer, t ex Stonehenge, använts som en typ av observatorium. Cirkelformen hämtar man från solen och placeringen av formationerna är oftast ingen slump utan baserade på solståndet och vädersträcken.

Bild 44. Stonehenge

Sociala platser, parker och torg

Vi stöter ofta på cirkelformen i sociala sammanhang i våra städers parker och torg. Denna typen av platsbildningar verkar bidra till den vanligaste förekomsten av cirkelformen. Cirkeln saknar riktning i sig själv och fungerar därför bra till platser där folk ska uppehålla sig och inte bara passera. Oftast utnyttjas rumsbildningen innuti cirkeln till de sociala aktiviteterna, som i Pildammsparken, men det finns exempel på motsatsen där cirkeln är mittpunkten som man blickar ut från. Det är en trygg omslutande form som främjar samhörigheten och trygghetskänslan på en plats.

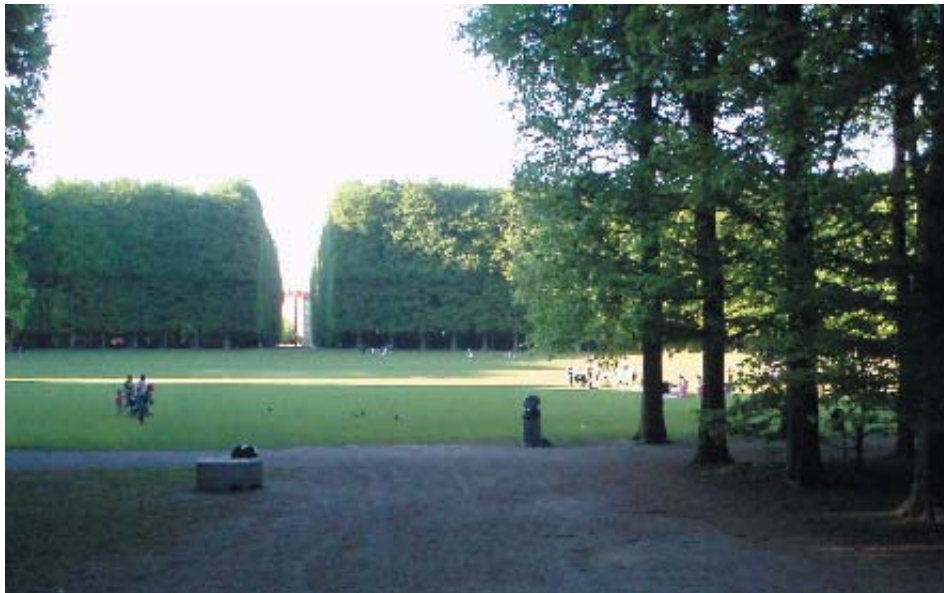

Bild 45. Pildammsparken

Ringbyar

Den här typen skiljer sig från de övriga genom att den består av flera cirklar som verkar tillsammans i en grupp. Fördelen med att använda formen i grupp är att cirkeln inte har någon baksida. Förhållandet till varandra och omgivningen blir det samma runt om hela formen. Cirkelformen har i det här förslaget uppgiften att med sin och tydliga form samla bebyggelsen och förhindra en okontrollerad bebyggelseutveckling. På det viset kan man bibehålla det omkringliggande landskapet. Förslaget på Kävlinge ringbyar ger en inblick hur det kan fungera.

Bild 46. Kävlinge ringbyar

6:2 ATT TÄNKA PÅ NÄR MAN ANVÄNDER CIRKELN

Cirkelformen attraherar människan på flera sätt genom sin enkelhet och sin fullständighet. Vid planering och gestaltning av nya områden och platser bör man dock tänka på att cirkeln är en stark form som såväl påverkar det befintliga landskapet som våra känslor och upplevelser. Den har för oss inlärd symboliska värden som påverkar våra intryck. Det krävs därför en extra eftertanke av vad det egentligen är man vill framkalla med formen i sitt förslag.

Vid användningen av cirkeln som gestaltsform frångår man ibland den exakta cirkulära formen. Det har visat sig att många av de platser och rumsbildningar en som vi uppfattar cirkelformade egentligen har en något utdragen ellipsform. Ett bra exempel på detta är Petersplatsens öppna platsbildning.

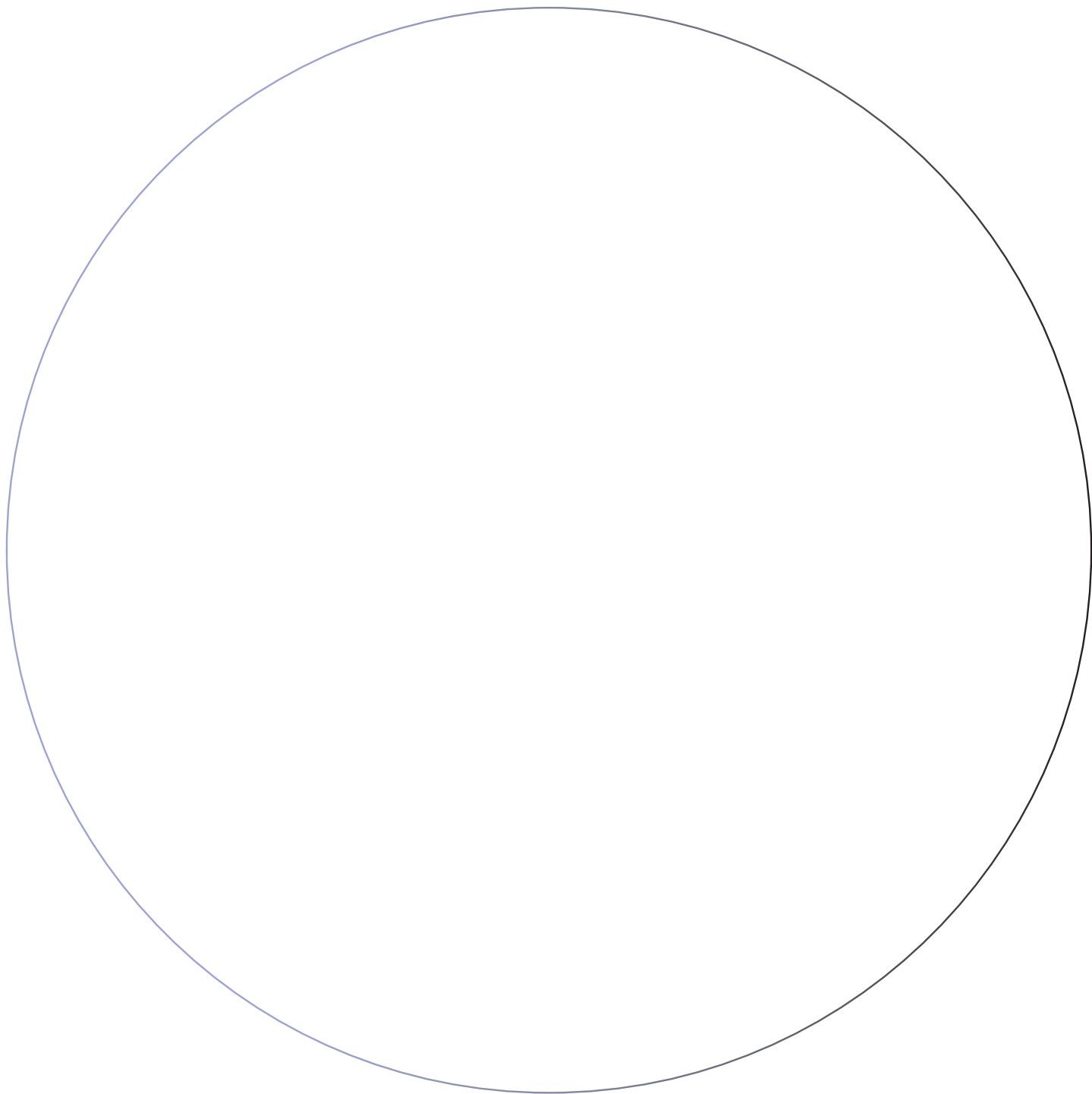
Det är ofta estetiskt tilltalande att använda sig av cirkelformen i olika planförslag på ett sätt som inte går att uppleva från marken. Det som avgör upplevelsen vid förslagets förverkligande är de element som utgör själva gränsen i en tredje dimension. Hur gränsen utformas avgör hur platsen kommer att påverka de människor som är utanför, innanför eller enbart passerar cirkeln. Cirkeln är den självklara slutna försvarsformen vilket är en egenskap som inte används för att välkomna människor. Om tanken är att bjuda in folk till platsen bör detta gestaltas genom att leda folk till tydliga välkomnande entréer. Den förhåller sig till sin omgivning som en egen enhet vilket gör att man även måste tänka på vilken grad av kommunikation man är ute efter. Om man inte arbetar med de sammanlänkande kopplingar till omgivning kan cirkeln framstå som en isolerad enhet.

En av de stora fördelarna med att använda formen är att den har en samlande förmåga vilket gör att den har en stark begränsning utåt. Detta kan användas om man har en strävan att bibehålla en befintlig miljö i så stor utsträckning som möjligt. Den samlande förmågan skapar även en gemenskap och sammanhållning hos de som befinner sig i den. Nackdelen med samma egenskap är att man upplever motsatsen om man befinner sig utanför cirkeln. Cirkelformen är lätt att uppfatta och bidrar därför ofta till en tydlig gräns där man antingen är med eller utanför.

Placeringen av cirkeln avgör även en del av upplevelsen. Är formen placerad i ett öppet landskap kommer utsidan vara det som upplevs tydligast. Om man placerar cirkelformen som en öppen plats i ett tätare sammanhang blir insidan den som upplevs starkast.

Om man i ett förslag använder sig av flera cirklar så blir avståndet mellan dessa en viktig faktor att ta hänsyn till. Avståndet beror på hur man vill att det som finns mellan cirkelarna ska upplevas. I detta sammanhang spelar även cirkelns storlek en stor roll. Det finns en gräns som avgör när det som finns emellan formerna tappar sin identitet som en sammanhållande bakgrund var i cirkelenheterna är placerade.

Det är roligt att leka med olika former när man håller på med ett gestaltningsförslag. Cirkeln är tacksam att kombinera med andra former då den har en likvärdig gräns. Det kanske är en av anledningarna att den är så pass vanligt förekommande i olika sammanhang.

7 KÄLLFÖRTECKNING

7.1 TRYCKTA KÄLLOR OCH LITTERATUR

Andersson T, Jonstoj T, Lundquist K, *Svensk trädgårdskonst under fyrahundra år*, Stockholm 2000

Blennow Anna-Maria, *Europas trädgårdar från antiken till nutid*, Lund 2002

Campanella Thomas, i urval av Ahlberg A, *Solstaten en sammhällsgemenskap*, Stockholm 1934

Dellinger Susan, *Är du en fyrkant, triangel, cirkel, rektangel eller en krumelur? En bok om psykogeometri*, Prentice Hall UK 1995

Hampshire Mark, Keith Stephenson, *Communication with pattern, Circles and dots*, Mies, Switzerland, 2006

Gympel Jan, *Arkitekturens historia från antiken till våra dagar*, Bonn 2006

Jacobsson Bengt, Arén Eje, Arén Eva, Blom K Arne, *Trelleborgen en av Harald Blåtands danska ringborgar*, Lund 1995

Johansson C, Tägil T, *Att bygga i skåne*, Malmö 2001

Le Corbusier, *Vår bostad*, Stockholm 1970

Lundy Miranda, *Den gyllene geometrinen*, Stockholm, 2001

Lynch Kevin, *The image of the city*, London 1960

More Thomas, *Utopia*, andra upplagan, Skellefteå 2001

Norberg-Schuz, C, *Fenomenet plats*, Arkitekturteorier Skriftserien Kairos 5, raster förlag 1999

Whitmont Edward C, *Symbolernas värld*, Ystad 1992

Gehl Jan, *Livet mellem husene*, Köpenhamn 2003

Werne Finn, *Den osynlige arkitekturen*, Lund 1987

Svedberg Olle, *Planernas århundrade Europas arkitektur 1900-talet*, Stockholm 1988

Svedberg Olle, *Planernas århundrade Europas arkitektur 1800-talet*, Stockholm 1988

Stevenson Neil, *Arkitekturens mästerverk*, Stockholm 1998

Bra böckers lexikon 2000, *Cirkel*, band nr 4, 1995

Bra böckers lexikon 2000, *Karlsruhe*, band nr 13, 1997

Kävlinge ringbyar, Idéskiss till ny bebyggelse mellan Hofterup och Löddeköpinge framtagna av Land-

7.2 ELEKTRONISKA KÄLLOR

<http://home.swipnet.se/bloch/Bloch/index.html>, 2007-12-16

<http://www.catshaman.com/17srad.htm>, 2007-12-16

<http://sv.wikipedia.org/wiki/stonehenge> 2007-10-23

<http://www.sacredsites.com/europe/england/avebury.html>, 2007-10-23

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Petersplatsen>, 2007-12-16

http://sv.wikipedia.org/wiki/Claude_Nicolas_Ledoux, 2007-10-23

<http://www.arnell.cc/ordensringar.htm>, 2008-05-06

7.3 SLUTNOTER

- 1, Hampshire M, Stephenson K, 2006, s 6
- 2, <http://www.catshaman.com/17srad.htm>
- 3, Den gyllene geometrin, 2001, s 2-3
- 4, Bra böckers lexikon 2000, band 4 , 1995, s 370-371
- 5, Hampshire M, 2006, s 38-39
- 6, Hampshire M, 2006, s 6
- 7, Den gyllene geometrin, 2001, s 7-8
- 8, Den gyllene geometrin, 2001, s 7-8
- 9, <http://www.arnell.cc/ordensringar.htm>
- 9, Hampshire M, 2006, s 6-7, 78-89
- 10, Hampshire M, 2006, s 6-7, 78-89
- 11, Jacobsson B, Arén E, 1995, s 47-55
- 12, Jacobsson B, Arén E, 1995, s 55-59
- 13, Jacobsson B, Arén E, 1995, s 12-16
- 14, Jacobsson B, Arén E, 1995, s 17-46
- 15, Hoppets princip –fjärde delen, <http://home.swipnet.se/bloch/Bloch/index.html>
- 16, Hoppets princip –fjärde delen, <http://home.swipnet.se/bloch/Bloch/index.html>
- 17, Gympel J, 2006, s 63
- 18, Bra böckers lexikon 2000, band 13, 1997, s 206-207
- 19, Gympel J, 2006, s 59
- 20, Gympel J, 2006, s 59
- 21, Gympel J, 2006, s 59
- 22, http://sv.wikipedia.org/wiki/Claude_Nicolas_Ledoux
- 23, Svedberg O, 1988, s 23
- 24, <http://home.swipnet.se/bloch/Bloch/index.html>
- 25, <http://home.swipnet.se/bloch/Bloch/index.html>
- 26, <http://home.swipnet.se/bloch/Bloch/index.html>
- 27, <http://www.catshaman.com/17srad.htm>
- 28, <http://www.catshaman.com/17srad.htm>
- 29, <http://www.catshaman.com/17srad.htm>

- 46, Andersson, Jonstoj, Lundquist, 2000, s 164-170
- 47, Werne, 1987, s 71
- 48, Werne, 1987, s 142-145
- 49, Johansson, Tägil, 2001, s 88-91
- 50, Norberg-Schuz, 1999, s 100
- 51, Norberg-Schuz, 1999, s 101
- 30, <http://www.catshaman.com/17srad.htm>
- 31, <http://www.catshaman.com/17srad.htm>
- 32, <http://www.catshaman.com/17srad.htm>
- 33, <http://sv.wikipedia.org/wiki/stonehenge>
- 34, <http://sv.wikipedia.org/wiki/stonehenge>
- 35, <http://sv.wikipedia.org/wiki/stonehenge>
- 36, <http://www.sacredsites.com/europe/england/avebury.html>
- 37, <http://www.sacredsites.com/europe/england/avebury.html>
- 38, <http://www.sacredsites.com/europe/england/avebury.html>
- 39, Dellinger, 1995, s 23
- 40, Gehl, 2003, s 7-13
- 41, <http://sv.wikipedia.org/wiki/Petersplatsen>
- 42, Stevenson N, 1998, s 44-45
- 43, Gympel J, 2006, s 55
- 44, Andersson, Jonstoj, Lundquist, 2000, s 164-170
- 45, Andersson, Jonstoj, Lundquist, 2000, s 164-170

7.4 BILDKÄLLOR

Omslagsbild, Foto av Jessica Dahlman

- 1, Illustration ur förslaget: Kävlinge ringbyar en idéskiss till ny bebyggelse mellan Hofterup och Löddeköpinge för Veidekke AB av Landskronagruppen november 04
- 2, Illustration ur förslaget: Kävlinge ringbyar en idéskiss till ny bebyggelse mellan Hofterup och Löddeköpinge för Veidekke AB av Landskronagruppen november 04
- 3, Illustration av Jessica Dahlman
- 4, Foto av Jessica Dahlman
- 5, Foto av Luc Viatour taget från sv.wikipedia.org/wiki/Vitruvianske_mannen, copyrightfri bild
- 6, Foto av Jessica Dahlman
- 7, Teckning av Eric Lilius, bild tagen ur boken: Jacobsson B, Arén E, Arén E, Blom K A, *Trelleborgen en av Harald Blåtands danska ringborgar*, Lund 1995. ©Eric Lilius
Tillstånd att använda bild har anhållits
- 8, Teckning av Eric Lilius. Bild tagen ur boken: Jacobsson B, Arén E, Arén E, Blom K A, *Trelleborgen en av Harald Blåtands danska ringborgar*, Lund 1995. ©Eric Lilius
Tillstånd att använda bild har anhållits
- 9, Principschema av Ebenezer Howard, bild hämtad ur: Blennow Anna-Maria, *Europas trädgårdar från antiken till nutid*, Lund 2002
- 10, Flygfoto av Frederik Ramm, bild hämtad från sidan http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Karlsruhe_town_centre_air.jpg, copyrightfri bild
- 11, Folioutgåva från 1806 av Ledoux, bild hämtad ur boken: Gympel Jan, *Arkitekturens historia från antiken till våra dagar*, Bonn 2006
- 12, Flygfoton av René Folke ©Pictometry/Blom
Tillstånd att använda bild har anhållits
- 13, Foto av Jessica Dahlman
- 14, Foto av Jessica Dahlman
- 15, www.wadbring.com/historia/bilder8/stoneheng.jpg, copyrightfri bild
- 16, sv.wikipedia.org/wiki/Stonehenge, copyrightfri bild
- 17, www.sacredsites.com/europe/england/images/361.jpg ©1983-2006 Martin Gray
Försök har gjorts att kontakta fotografen
- 18, Foto av Jessica Dahlman
- 19, Skiss av Jessica Dahlman
- 20, Skiss av Jessica Dahlman

- 21, sv.wikipedia.org/wiki/Petersplatsen, copyrightfri bild
- 22, Perspektivisk plan av Erik Bulow-Hube, hämtad ur boken: Andersson T, Jonstoj T, Lundquist K,
Svensk trädgårdskonst under fyrahundra år, Stockholm 2000
- 23, Skiss av Jessica Dahlman
- 24, Illustration av Jessica Dahlman
- 25, Illustration av Jessica Dahlman
- 26, Foto av Jessica Dahlman
- 27, Flygfoton av René Folke ©Pictometry/Blom
Tillstånd att använda bild har anhållits
- 28, Illustration av Jessica Dahlman
- 29, Foto av Jessica Dahlman
- 30, Foto av Jessica Dahlman
- 31, Foto av Jessica Dahlman
- 32, Foto av Jessica Dahlman
- 33, Illustration av Jessica Dahlman
- 34, Illustration av Jessica Dahlman
- 35, Illustration av Jessica Dahlman
- 36, Illustration av Jessica Dahlman
- 37, Illustration av Jessica Dahlman
- 38, Illustration ur fförslaget: Kävlinge ringbyar en idéskiss till ny bebyggelse mellan Hofterup och
Löddeköpinge för Veidekke AB av Landskronagruppen november 04
- 39, Illustration av Jessica Dahlman
- 40, Illustration av Jessica Dahlman
- 41, Illustration av Jessica Dahlman
- 42, Teckning av Eric Lilius, bild tagen ur boken: Jacobsson B, Arén E, Arén E, Blom K A,
Trelleborgen en av Harald Blåtandsdanska ringborgar, Lund 1995. ©Eric Lilius
- 43, Flygfoto av Frederik Ramm, bild hämtad från sidan [http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:
Karlsruhe_town_centre_air.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Karlsruhe_town_centre_air.jpg), copyrightfri bild
- 44, www.wadbring.com/historia/bilder8/stoneheng.jpg, copyrightfri bild
- 45, Foto av Jessica Dahlman
- 46, Illustration ur fförslaget: Kävlinge ringbyar en idéskiss till ny bebyggelse mellan Hofterup och
Löddeköpinge för Veidekke AB av Landskronagruppen november 04

